

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2019 m.

d. nutarimu Nr.

LIETUVOS KULTŪROS POLITIKOS STRATEGIJA „KULTŪRA 2030“**I SKYRIUS****IVADAS**

Esminis Lietuvos kultūros politikos strategijos „Kultūra 2030“ (toliau – Strategija) siekis – užtikrinti reikšmingą kultūros indėlį kuriant darnią Lietuvos visuomenę, orų nacionalinį ir europietiško tapatumą, socialinę ir ekonominę gyventojų gerovę, tarptautinį valstybės prestižą ir konkurencingumą.

Strategija remiasi nuostata, kad kultūra yra lemiamas nacionalinės pažangos, asmens ir bendruomenės savivertės, įvairių kūrybingumo formų bei inovacijų veiksnys. Be kultūros veiksnio neįmanoma šiuolaikiška politinės demokratijos raida, ekonominis augimas, visuomenės gebėjimas kritiškai mąstyti, socialinė darna ir visavertis kiekvieno Lietuvos piliečio gyvenimas. Strategija formuluoja uždavinius, kuriuos įgyvendinus kultūros sektorius kurtų didesnę vertę, o valstybė ir atskiras žmogus kur kas geriau ja naudotųsi – taip, kaip kitose brandžioje Europos ir pasaulio visuomenėse.

Nepriklausomybės laikotarpiu Lietuvos kultūrai nemaža dalimi pavyko įveikti XX a. okupacijų nulemtą savų tradicijų suniokojimą, sumažinti civilizacinį atotrūkį nuo Vakarų valstybių, naujai įsitvirtinti tarptautiniuose kultūros ir meno procesuose. Šaliai tapus Europos Sąjungos nare, per pastaruosius penkiolika metų kultūros srityje pavyko pasiekti reikšmingų strateginių proveržių, kurie ženklina pozityvią raidą:

- Įgyvendintos nacionalinio masto kultūros investicijos, sukuriant moderniai veikiančias ir visuomenei patrauklias institucijas (Nacionalinė dailės galerija, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Menų spaustuvė), panaudojus ES lėšas atnaujinamos valstybinių ir regioninių kultūros institucijų bei paveldo infrastruktūros.
- Išsiplėtė ir sustiprėjo tarptautinė Lietuvos kultūros sklaida ir mainai (Lietuvos kultūros instituto programos, literatūros vertimai, tarptautiniai kino, muzikos, teatro ar kitų sričių festivaliai), šiuolaikiniai Lietuvos kūrėjai ėmė įgyti vis didesnį pasaulinį pripažinimą.
- Sukurtas vakarietiškas, depolitizuotas projektinio kultūros finansavimo modelis (Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos kino centras prie Kultūros ministerijos).
- Pradėta kultūros regioninė decentralizacija, kultūros ir švietimo tinklą jungianti vaikų ir jaunimo edukacija (Regioninės kultūros tarybos, Kultūros paso, Kultūros sostinių programos).
- Didelę reikšmę meno kūrybai ir kultūros industrijų raidai įgijo nevyriausybinių organizacijos ir privačios kultūros įstaigos, pozityviai konkuruojančios su valstybiniu sektoriumi, skatinančios jo atsinaujinimą.
- Kultūros srityje sėkmingai įsisavintos skaitmeninės technologijos šiuolaikinei žinių visuomenei kurti (viešųjų bibliotekų informacinių funkcijų ir tinklo kaita, nacionalinės ir europinės kultūros paveldo skaitmeninimo sistemos), pradėta įgyvendinti nuosekli visuomenės informavimo politika.
- Dinamiška ir konkurencinga leidyba išlaikė aukštą knygos kultūrą, suaktyvino šiuolaikinę skaitytojų auditoriją (Tarptautinė Vilniaus knygų mugė, skaitymo skatinimo programa).
- Vis didesnę reikšmę įgyja nematerialaus kultūros paveldo, etninės kultūros tradicijų pažinimas, išsaugojimas ir aktualizavimas. Į UNESCO reprezentatyvųjį nematerialaus kultūros

paveldo registrą įrašytos Lietuvos vertybės, pradėtas kurti Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas.

Remiantis 2015–2019 m. atliktais analitiniais kultūros lauko situacijos tyrimais, viešomis diskusijomis ir konsultacijomis, šioje strategijoje iškeliamos svarbiausios dabartinės Lietuvos kultūros sektoriaus problemos, šiuolaikiniai iššūkiai, sisteminiai poreikiai, užduotys ir sprendimai, reikalingi etapui iki 2030 m. ir ilgalaikiai ateities perspektyvai. Susitelkiama į tokias priemones, kurios horizontaliai veiktų įvairias kultūros sritis, tad galėtų sukurti didžiausią pozityvų efektą.

Strategijoje siūlomomis priemonėmis numatoma vykdyti integralią ir subalansuotą politiką, kuri apimtų visą kultūros tinklą (įskaitant valstybines, savivaldybių bei nevyriausybinės institucijas) sudarytų lygesnės kultūrinės galimybes visiems Lietuvos gyventojams, įtrauktų užsienyje gyvenančias lietuvių bendruomenes ir kūrėjus. Siekiama aprėpti Lietuvos kultūros visumą, kurią sudaro menas, kultūros paveldas, etninė kultūra, kūrybinės industrijos, kultūros medijos ir informacijos ištekliai. Hierarchinę kultūros institucijų ir funkcijų sąrangą (nacionalinis, valstybinis, savivaldos, nevyriausybinių ir privatus lygmuo) siekiama nuosekliai papildyti ir atnaujinti, remiantis sinergijos, tinklaveikos, regioniško principais.

Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“ vadovaujama šiais pagrindiniais vertybiniais principais, kurių skatinama laikytis ir įvairių sričių kultūrinėje veikloje:

- **Remtis stiprybėmis.** Suvokti ir vertinti stiprias nacionalines kultūros tradicijas, materialų ir nematerialų kultūros paveldą, moderniuosius kultūros ir meno pasiekimus, kūrybingai pasitelkiant juos naujiems proveržiams.
- **Vertinti talentus.** Kūrėjų ir kultūros darbuotojų gabumus ir profesionalumą suvokti kaip kapitalą, sudaryti palankesnes sąlygas talentams realizuoti, siekti kultūros ir meno kūrėjams deramo atlygio ir įvertinimo.
- **Įgalinti bendruomenes.** Kultūros procesų variklis – suinteresuotos ir dinamiškos bendruomenės, kūrėjų ir dalyvių tinklai, tad institucijos turi teikti pagrindą ir stimulą jų veiklai, būti bendruomenių partnerėmis.
- **Gerbti įvairovę.** Iš tradicijos paveldėta Lietuvos kultūros stiprybė – demokratiška įvairovė, tad ir ateities kultūra turi būti palanki skirtingų tapatybių, gabumų ar pasaulėvokų žmonių ir bendrijų saviraiškai.
- **Ugdyti kūrybingumą.** Kultūrinės ir meninės patirtys bei įgūdžiai yra įvairių sričių inovacijų, verslumo, conceptualių idėjų stimulus, todėl didelę reikšmę turi kultūrinė edukacija – patraukli, interaktyvi ir prieinama skirtingoms gyventojų grupėms.
- **Įtraukti suvokėją.** Kultūra išsiskleidžia visomis galimybėmis tada, kai skatina gyvą auditorijos interesą ir poreikį, traukia dalyvauti ir reaguoti, kai institucijos ir medijos sukuria tinkamas sąlygas ją pažinti, jungtis į kūrybingos visuomenės audinį.
- **Kurti vertę.** Kultūra ir investicijos į ją duoda ilgalaikę daugybinę naudą: stiprinant visuomenės tapatybę, kuriant tvarią valstybę, skatinant ekonomikos augimą, tarptautinį konkurencingumą, socialinę ir dvasinę gerovę.

II SKYRIUS

STRATEGIJOS SANTRAUKA

STRATEGINIS TIKSLAS: <i>Darnios visuomenės ir gerovės kūrybai įtraukianti kultūra</i>			
I KRYPTIS: Subalansuota ir integrali kultūros politika	II KRYPTIS: Kūrybinga asmenybė ir tvirtos tapatybės visuomenė		III KRYPTIS: Vertę kurianti kultūra
1 tikslas: Nuosekliai ir tolygiai įgyvendinti kultūros politiką siekiant valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo.	2 tikslas: Skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje.	3 tikslas: Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą.	4 tikslas: Kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai.
1.1. uždavinys: Užtikrinti lyderystę ir funkcijų proporcingumą kultūros įstaigų tinkle.	2.1. uždavinys: Ugdyti ir palaikyti talentus suteikiant tinkamas sąlygas kūrybai skirtingose meno srityse.	3.1. uždavinys: Stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias.	4.1. uždavinys: Užtikrinti kultūros politikos vaidmenį formuojant ir įgyvendinant nacionalinius prioritetus.
1.2. uždavinys: Didinti kultūros ir meno įstaigų veiklos kokybę ir efektyvumą, optimaliai paskirstant paslaugas jų tinkle.	2.2. uždavinys: Skatinti tolygų, aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms.	3.2. uždavinys: Stiprinti visuomenės kritinį mąstymą profesionaliai vertinant kultūros reiškinius.	4.2. uždavinys: Sutelkti kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti.
1.3. uždavinys: Užtikrinti kultūros srities žmoniškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant tolygaus jų paskirstymo.	2.3. uždavinys: Plėtoti dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdat kultūrines kompetencijas visą gyvenimą.	3.3. uždavinys: Plėtoti nacionalinį sąmoningumą, materialaus ir nematerialaus paveldo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje.	4.3. uždavinys: Skatinti kultūros ir kūrybinių industrijų verslumą ir dalyvavimą kuriant inovacijas.

III SKYRIUS VIZIJA

1. Nacionalinės kultūros plėtra yra valstybės prioritetas, įskaitant reikšmingiausio kultūros paveldo vertybių išsaugojimą ateities visuomenei.
2. Kultūra teikia ilgalaikę daugybinę naudą stiprinant tautos tapatybę, kuriant tvarią valstybę, skatinant ekonomikos augimą, tarptautinį konkurencingumą, socialinę ir dvasinę gerovę.
3. Kultūrinės veiklos stiprina visuomenės solidarumą. Visuomenė aktyviai dalyvauja viešajame diskurse, išsaugodama, įprasmindama ir aktualizuodama savo istoriją, Lietuvos tapatybę ir tradicijas.
4. Kultūrinės veiklos įtraukia gyventojus, suteikia sąlygas puoselėti savo kultūrinius ir kūrybinius gebėjimus, praturtinti savo asmenybę, įgalina pažinti paveldą ir šiuolaikinę kultūros įvairovę.
5. Kultūrinėse veiklose tolygiau dalyvauja skirtingo amžiaus ir lyties žmonės, įvairioms socialinėms grupėms priklausančias asmenys.
6. Miestų ir regionų gyventojams kokybiška kultūra prieinama tolygiai.
7. Miestai veikia kaip gyvybingi kultūros židiniai. Jų įvairus ir dinamiškas kultūrinis gyvenimas prisideda prie regionų patrauklumo.
8. Kultūros paveldas visuomenėje suvokiamas kaip svarbių vertybių išteklius, kurį išsaugoti ir naudoti padeda aktyvus dialogas tarp visų suinteresuotų pusių.
9. Kultūros sektoriuje dirbantys bei kultūrą kuriantys asmenys gauna deramą atlygį už savo darbą. Sektoriaus darbo vietos konkurencingos, sudaromos tinkamos sąlygos kūrybai ir profesiniam tobulėjimui.
10. Kultūros tarptautiškumas skatina jos kokybę, leidžia kultūros laukui nuolat atsinaujinti, prisideda prie Lietuvos įvaizdžio kūrimo, eksporto augimo ir stiprina tarpkultūrinį dialogą.

IV SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

11. Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“ yra artimiausio laikotarpio kultūros srities pokyčius ir jų poveikį Lietuvos gyventojams apibūrinančių esminių nuostatų visuma. Strategija deklaruoja būtinybę sutelkti kultūros bendruomenės išteklius ir visais instituciniais lygmenimis sutarti dėl esminių kultūros srities tęstinumą ir permainingumą, siekiant svariai prisidėti prie visuomenės darnos ir gerovės.
12. Strategija parengta vadovaujantis Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, ir XVII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nuostatomis.
13. Rengiant Strategiją atsižvelgta į:
  - 13.1. Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 metų;
  - 13.2. Europos Skaitmeninę darbotvarkę (COM(2010)245 galutinis);
  - 13.3. Naują Europos kultūros darbotvarkę (COM(2018)267 galutinis);
  - 13.4. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2017 m. vasario 22 d. rekomendaciją valstybėms narėms dėl Europos kultūros paveldo strategijos XXI amžiui;
  - 13.5. UNESCO Konvenciją dėl kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo;
  - 13.6. UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją;
  - 13.7. UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos Konvenciją;

- 13.8. Tarptautinius ICOMOS doktrinos šaltinius;
- 13.9. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą Nr. VIII-1328;
- 13.10. EBPO planavimo dokumentą „Kultūra ir vietos raida“ (EBPO, 2018.s);
- 13.11. Nacionalinę saugumo strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“;
- 13.12. Kultūros politikos kaitos gaires, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos gairių patvirtinimo“;
- 13.13. Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“;
- 13.14. Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 112 „Dėl Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos patvirtinimo“;
- 13.15. Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1484 „Dėl Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo“;
- 13.16. Geros mokyklos koncepciją, patvirtintą švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“;
- 13.17. Bibliotekų plėtros strategines kryptis 2016–2022 metams, patvirtintas 2016 m. balandžio 29 d. kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-344 „Dėl Bibliotekų plėtros strateginių krypčių 2016–2022 metams patvirtinimo“;
- 13.18. Skaitymo skatinimo 2019–2024 metų programą, patvirtintą kultūros ir švietimo ir mokslo ministrų 2018 m. spalio 19 d. bendru įsakymu Nr. ĮV-746/V-834 „Dėl Skaitymo skatinimo 2019–2024 metų programos ir skatinimo programos 2019–2021 metų veiksmų plano patvirtinimo“;
- 13.19. Nacionalinę muziejų koncepciją pagal tvaraus vystymosi principus, patvirtintą kultūros ministro 2018 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. ĮV-755 „Dėl Nacionalinės muziejų koncepcijos pagal tvaraus vystymosi principus patvirtinimo“;
- 13.20. Kultūros tarptautiškumo politikos koncepciją, patvirtintą kultūros ministro 2018 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. ĮV-977 „Dėl kultūros tarptautiškumo politikos koncepcijos patvirtinimo“;
- 13.21. Visuomenės informavimo politikos strategines kryptis 2019–2022 metams, patvirtintas kultūros ministro 2019 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. ĮV-91 „Dėl Visuomenės informavimo politikos strateginių krypčių 2019–2022 metams patvirtinimo“;
- 13.22. Lietuvos regioninės politikos baltąją knygą, kuriai pritarta 2017 m. gruodžio 15 d. Nacionalinės regioninės plėtros tarybos posėdyje;
- 13.23. kitais planavimo dokumentais.
14. Rengiant Strategiją taip pat buvo remtasi:
  - 14.1. 2019 m. atliktu Regionų kultūros plėtros 2012–2020 m. programos 2015–2017 m. etapo vertinimu;
  - 14.2. VšĮ „Mene“ 2018 m. atlikta galimybių studija „Brėžiant kultūros politikos kryptis“;
  - 14.3. UAB „Socialinės informacijos centras“ ir UAB „Norstat LT“ 2017 m. atliktu tyrimu „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“;
  - 14.4. UAB Spinter tyrimai ir UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ 2017 m. atliktu Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimu;
  - 14.5. VšĮ ESTEP 2015 m. atlikta Kultūros ir meno institucijų veiklos vertinimo ir valdymo modelio galimybių studija;
  - 14.6. VšĮ ESTEP ir VšĮ Viešosios politikos ir vadybos instituto 2015 m. atliktu Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimu;
  - 14.7. kitomis aktualiomis analizėmis, vertinimais bei tyrimais;

14.8. per viešąsias konsultacijas, susitikimus-diskusijas su įvairių kultūros sektorių (bibliotekų, kultūros centrų, materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo, muziejų, teatrų bei koncertinių įstaigų ir kt.) ir savivaldos atstovais pateiktais pasiūlymais, pastabomis ir įžvalgomis.

V SKYRIUS SITUACIJOS ANALIZĖ

15. Naujojoje Europos kultūros darbotvarkėje akcentuojamas bendras sutarimas dėl kultūros svarbos visuomenės raidoje.¹ Dokumente pabrėžiamas kultūros vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą, pilietinę visuomenę, taip pat išryškinamas kultūros sektoriaus darbo vietų kūrimo potencialas, konstatuojama, kad kultūros ir kūrybinis sektorius yra trečias pagal dydį darbdavys Europos Sąjungoje. Lietuvoje šiuo metu formuojama ilgalaikė šalies raidos vizija, esminį dėmesį skiriant neigiamų demografijos tendencijų suvaldymui, regionų patrauklumo atkūrimui, socialinės atskirties mažinimui, kokybiškam švietimui ir kitoms tvariai visuomenės raidai svarbioms sritims. Šioje vizijoje kultūros politika, pabrėždama platesnį šalies gyventojų įsitraukimą ir aktyvų dalyvavimą kultūroje, gali pasiūlyti veiksmingus sisteminių problemų sprendimo būdus kuriant laimingesnę, atsakingesnę ir saugesnę visuomenę. Pripažįstant, kad kultūra daro tiesioginį bei netiesioginį poveikį pilietiškumui, subjektyviai gyventojų gerovei, psichinei sveikatai, visuomenei ir aplinkai palankioms gyventojų elgsenoms, nusikalstamumo mažinimui, verslumui, žinių ir įgūdžių vystymui, tautinio ir vietos tapatumo stiprinimui, kūrybiškumui ir kritinio mąstymo gebėjimams, kultūros politika turi kurti lygiavertes, tvarias partnerystes su kitomis viešosios politikos sritimis: švietimu, socialine politika, aplinkos apsauga, inovacijų politika, mokslu ir kt.

16. Atsižvelgiant į kultūros sukuriamas vertes ir siekiant prioritetizuoti kultūros politiką šalies socialinės ir ekonominės raidos procesuose, valstybės veiksmai kultūros srityje turėtų būti nukreipti šiomis kryptimis: *subalansuota ir integrali kultūros politika; kūrybinga asmenybė ir tvirtos tapatybės visuomenė; vertę kurianti kultūra*.

17. Poreikį vykdyti subalansuotą ir integralią kultūros politiką mažinant teritorinius netolygumus, siekiant geresnio bendradarbiavimo visais lygmenimis, užtikrinant ir subalansuojant kultūros srities žmogiškuosius išteklius lemia ši problematika bei tendencijos:

17.1. Šiuo metu Lietuvos Respublikos įstatymais, reglamentuojančiais kultūros sritį, apibrėžiama įstaigų sistema atskiruose kultūros sektoriuose. Numatyta, kad profesionaliojo scenos meno įstaigų sistemą sudaro nacionaliniai teatrai, valstybiniai teatrai ir valstybinės koncertinės įstaigos, savivaldybių teatrai ir koncertinės įstaigos kiti teatrai ir koncertinės įstaigos, pripažinti profesionaliojo scenos meno įstaigomis². Atitinkamai muziejų sistemą sudaro nacionaliniai, respublikiniai, savivaldybių, žinybiniai ir kiti muziejai³, bibliotekų sistemą – Lietuvos nacionalinė biblioteka, apskričių ir savivaldybių viešosios bibliotekos, mokslo ir studijų institucijų, mokyklų, specialiosios ir kitos bibliotekos⁴, valstybinę archyvų sistemą – Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba ir devyni valstybės archyvai⁵, kultūros centrų sistemą – Lietuvos nacionalinis kultūros centras, savivaldybių kultūros centrai ir jų padaliniai ar kiti dariniai, atliekantys kultūros centrų funkcijas⁶. Tokia kultūros įstaigų tinklo sistema per visą nepriklausomybės laikotarpį kito labai nežymiai, ir jos efektyvumas bei tinkamumas suteikiant gyventojams reikiamas kultūros paslaugas valstybės ir savivaldybių lygmeniu iš esmės pradėtas vertinti tik 2018 m. Kultūros ministerijos

¹ Nauja Europos kultūros darbotvarkė (KOM/2018/267 galutinis). Briuselis, 2018-05-22.

² Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatymas.

³ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas.

⁴ Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas.

⁵ Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas.

⁶ Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas.

užsakymu atliktu tyrimu⁷ bei nagrinėtas Valstybės kontrolės atlikto audito⁸ metu. Pastebima, kad tokia įstaigų sistema, nors ir galinti pasiūlyti gana aukštos kokybės kultūrinės veiklos ir paslaugas, kultūros sklaidos prasme nebūtinai yra pati efektyviausia, t. y. nebūtinai teikiamos kultūros paslaugos įtraukia įvairius gyventojus ir yra tolygiai prieinamos. Akivaizdu, kad reikalinga aiškesnė takoskyra tarp nacionalinį statusą turinčių kultūros įstaigų funkcijų ir likusių kultūros įstaigų tinklo lygmenų, kiekvienu lygmeniu apibrėžiant lyderius, kompetencijų centrus⁹, o atskirais atvejais regionuose paslaugas koncentruojant daugiafunkciniuose centruose.

17.2. Lietuvos regionuose sukurta kultūros įstaigų tinklą sudaro kultūros centrai, bibliotekos, muziejai, regioniniai valstybės archyvai, teatrai, koncertinės įstaigos, kino ir vizualaus meno sklaidos įstaigos, kultūros ir gamtos paveldo objektai. Pastebimos tendencijos, kad kultūros centrų, bibliotekų ir muziejų skaičius palaipsniui mažėja, nevalstybinių teatrų, valstybinių koncertinių įstaigų – auga. Regioninių valstybės archyvų ir jų filialų skaičius nesikeičia. Kino salių skaičius taip pat išlieka panašus. 2015 m. duomenimis kultūrinę veiklą taip pat vykdė 1 243 bendruomenių centrai, vizualaus meno sklaida vyko 77 galerijose, parodų salėse, salonuose, studijose, meno centruose, iš kurių 28 veikė Vilniuje, sukurtas 117 daugiafunkcinių centrų tinklas. Taip pat Lietuvoje susikūrė nevyriausybinių sektoriaus organizacijų, kurios teikia kultūros paslaugas, o kartu sudaro konkurenciją valstybės ir savivaldybių įstaigoms. Kultūriniais renginiais panaudojamos ir kitos erdvės – bažnyčios, dvarai, kiti paveldo objektai, sodybos, stotys, parkai, buvusios pramoninės erdvės ir kt. Tačiau, kaip rodo gyventojų kultūros prieinamumo tyrimai, tankus, bet netolygus kultūros paslaugų teikėjų tinklas menkai prisideda prie regionų atsigavimo ir jų raidos skatinimo, neužtikrina lygiavertės kultūros pasiūlos ir prieinamumo visiems Lietuvos regionų gyventojams: kultūros paslaugų prieinamumas Lietuvos gyventojams 2014–2016 m. laikotarpiu sumažėjo, o daugumos kultūros paslaugų kokybė nekilo.

17.3. Tyrimuose¹⁰ konstatuota, kad kultūros sritis vis dar yra glaudžiai susijusi su valstybės arba savivaldybių dotacijomis, kitais valstybės biudžeto finansavimo šaltiniais. Nors Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas įtvirtina kultūrą kaip savarankišką savivaldybių funkciją, jos įgyvendinimas Lietuvoje išlieka gana centralizuotas. Kultūros funkcijoms įgyvendinti 2017 m. centrinė valdžia Lietuvoje skyrė daugiau lėšų nei savivalda – 0,4 proc. bendrojo vidaus produkto (toliau - BVP), o savivalda – 0,3 proc. (iš viso 0,7 proc.) BVP. Pagal santykį pasidalijant kultūrai skiriamą finansavimą tarp centrinės ir vietinės valdžios Lietuva atsilieka nuo daugelio ES šalių ir net artimiausių kaimyninių šalių, pavyzdžiui, Latvijos (0,4 proc. ir 0,7 proc., iš viso 1,1 proc. nuo BVP) ir Lenkijos (0,2 proc. ir 0,5 proc., iš viso 0,7 proc. nuo BVP), Švedijos (0,2 proc. ir 0,3 proc., iš viso 0,5 proc. nuo BVP), Čekijos (0,2 proc. ir 0,4 proc., iš viso 0,6 proc. nuo BVP)¹¹. Lietuvoje didžioji šių lėšų dalis skiriama kultūrinėms paslaugoms ir veikloms didžiuosiuose miestuose finansuoti¹².

17.4. Savivaldybėse, kuriose vietos valdžia į kultūros funkcijų įgyvendinimą įsitraukia vangiau, kultūros pasiūla menkiau atitinka auditorijų poreikius, nėra efektyviai organizuojamos kultūros paslaugų rinkodaros veiklos, gyventojams mažiau prieinamos profesionalaus meno paslaugos, aukštesnės kokybės kultūros edukacija ir kūrybinės veiklos, juos ribotai pasiekia užsienio kultūros reiškiniai. Nors nacionalinės ir valstybinės kultūros įstaigos yra įsitraukusios į valstybės finansuojamas kultūros judumo regionuose programas, tokių instrumentų nepakanka

⁷ 2018 m. atlikta galimybių studija „Brėžiant kultūros politikos kryptis“.

⁸ Valstybės kontrolės atliekamo valstybinio audito „Ar savivaldybių vykdomų funkcijų sistema sudaro sąlygas joms veikti efektyviai?“ išvados.

⁹ Detaliau žiūrėti 16 psl., 23.7 punktą.

¹⁰ 2018 m. atlikta galimybių studija „Brėžiant kultūros politikos kryptis“, Lietuvos kultūros tarybos užsakymu atliktas tyrimas „Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programos II-ojo etapo vertinimo ataskaita, žiūrėti 7 išnašą.

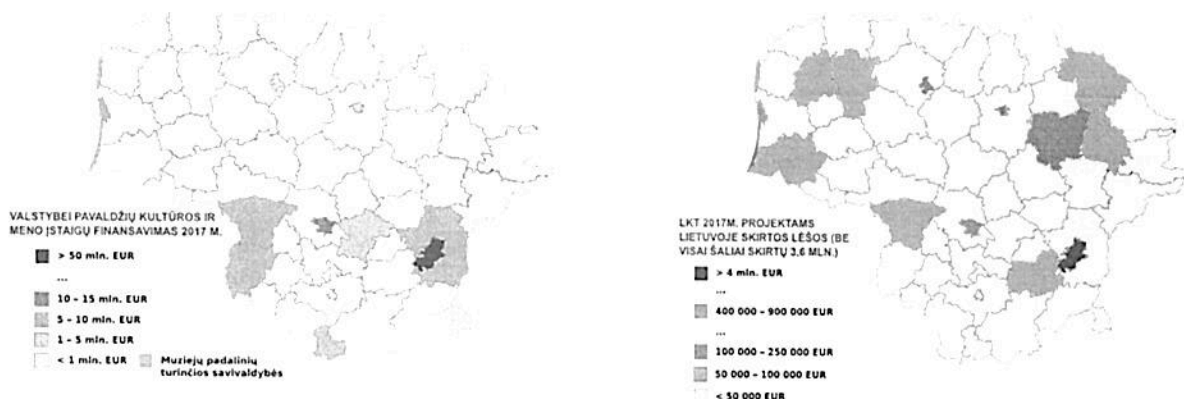
¹¹ Oficialūs Eurostato duomenys.

¹² 2018 m. atlikta galimybių studija „Brėžiant kultūros politikos kryptis“, 42 psl.

norint atliepti gyventojų poreikius visoje šalies teritorijoje. Tokia situacija skatina ieškoti efektyvesnių bendradarbiavimo būdų tarp centrinės valdžios ir savivaldos, sutelkiant tiek finansinius resursus, tiek žmogiškuosius išteklius.

1 pav. Kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų ir Lietuvos kultūros tarybos projektų finansavimo žemėlapiai (2017 m. duomenys)

Duomenų šaltinis: VŠĮ „Mene“ 2018 m. atlikta galimybių studija „Brėžiant kultūros politikos kryptis“

17.5. Pagal daugelį kultūros paslaugų vartojimo rodiklių Lietuva yra netoli 2013 m. matuoto ES vidurkio¹³ arba jį viršija. Kino teatrų lankymas bei operos, baleto ir šokio pasirodymų lankymas yra tos sritys, kuriose yra ryškesnis Lietuvos teigiamas atotrūkis nuo ES vidurkio. Tačiau 2013–2017 m. laikotarpiu daugumos kultūros paslaugų vartojimas arba išliko nepakitęs, arba šiek tiek mažėjo. Dalyje kultūros sektoriaus susiduriama su nemažais iššūkiais išlaikyti ir gausinti kultūros paslaugų vartotojus. Galima daryti išvadą, kad tai lemia ne tik tam tikrų paslaugų kainų kilimas, bet ir efektyvių sklaidos priemonių trūkumas, netolygus kultūros paslaugų pasiekiamumas.

17.6. Kultūra mažiausiai pasiekama kaimuose ir mažuose miesteliuose. 2017 m. kultūriškai ypač aktyvių žmonių, kurie per metus bent kartą naudojos daugiau nei septynių rūšių kultūros paslaugomis, kaimiškose vietovėse buvo 14,6 proc. Tuo metu didmiesčiuose tokių kultūriškai ypač aktyvių gyventojų buvo 30,6 proc. Šiuo metu vidutinio dydžio ir mažose vietovėse aktyviau nei didesniuose miestuose naudojamos bibliotekų ir kultūros centrų paslaugomis. Šį skirtumą lemia tai, kad bibliotekų ir kultūros centrų sistema kaip tankiausias kultūros ir informacijos įstaigų tinklas Lietuvoje yra arčiausiai šalies gyventojų ir tenkina įvairius jų poreikius.

17.7. Kultūros kokybė ir sklaida didžia dalimi priklauso nuo sektoriaus žmogiškųjų išteklių, darbuotojų sudėties, kompetencijų bei sektoriaus darbo vietų kokybės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis per pastarąjį dešimtmetį kultūros srities žmogiškųjų išteklių požymiai ženkliai nekito. Tačiau nebelikus kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos, kintant aukštųjų mokyklų programoms iškyla tam tikrų kvalifikuotų profesionalų trūkumas, ypač regionuose.

17.8. 2018 m. kultūros sektoriuje dirbo 23 tūkst. darbuotojų (1,71 proc. visų Lietuvos dirbančiųjų). Kiek daugiau nei pusė darbuotojų (14,5 tūkst.) dirba viešojo sektoriaus įstaigose: Kultūros ministerijos valdymo srities kultūros įstaigose – 5,1 tūkst., savivaldybių įstaigose – 6,9 tūkst. Kita ženkli dalis kultūros sektoriaus darbuotojų dirba nevyriausybinėse organizacijose (toliau – NVO) ir privačiame sektoriuje. Nepaisant aukšto kultūros sektoriaus darbuotojų išsilavinimo, jų

¹³ ES mastu 2013 m. atlikti harmonizuoti tyrimai – Eurobarometras 399: Kultūros prieinamumas ir dalyvavimas.

darbo užmokesčio vidurkis sudaro tik 77 proc. šalies vidutinio darbo užmokesčio. Tai ženkliai mažiau nei ES vidurkis (90 proc. vidutinio darbo užmokesčio). Kultūros sektoriaus darbo užmokestis yra vienas žemiausių šalyje. Tai daro didelę įtaką sektoriaus darbo vietų patrauklumui, neigiamai veikia kultūros paslaugų kokybę, skatina kūrybinių išteklių nutekėjimą iš šalies.

18. Valstybės kultūros politiką orientuojant kūrybingos asmenybės ir tvirtos tapatybės visuomenės formavimo kryptimi, siekiama, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos talentams ir profesionalams skirtingose meno srityse, kultūrinių kompetencijų ugdymui visą gyvenimą, skatinamas visuomenės pilietiškumas, istorinis ir nacionalinis sąmoningumas, informacinis raštingumas, kultūros prieinamumas įvairioms visuomenės grupėms. Ši kryptis grindžiama tokia problematika ir tendencijomis:

18.1. 2017 m., sudarant kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinį¹⁴, dalyvaujant 43 Europos šalims, nustatytas labai aiškus dalyvavimo kultūroje ir demokratijos ryšys. Lietuvos gyventojų apklausos taip pat atskleidžia aiškias teigiamas sąsajas tarp aktyvesnio įsitraukimo į kultūrą ir aukštesnės asmeninio bei socialinio gyvenimo kokybės¹⁵. Gyventojai, įsitraukę į kūrybines veiklas, kur kas labiau linkę pasitikėti vieni kitais. Tokie gyventojai taip pat aktyviau dalyvauja rinkimuose. Taigi kultūra lemia tvirtesnę ir sąmoningesnę pilietinę tapatybę. Kultūrinėse veiklose aktyvūs gyventojai dažniau jaučiasi laimingesni, kūrybiškesni bei stipresnės dvasinės sveikatos. Nors Lietuva lenkia daugumą Europos šalių pagal kultūros sektoriaus sukuriama ekonominę vertę, tačiau atsilieka nuo kitų Europos šalių vidurkio pagal kultūros veiklų ir paslaugų prieinamumą bei tolygumą, o tai savo ruožtu daro įtaką ir žemesniam nei vidutinis Lietuvos pilietinės visuomenės aktyvumui.

18.2. 2014–2017 m. laikotarpiu iki 85 proc. augo Lietuvos pilietybe besididžiuojančių piliečių dalis¹⁶. Kiek didesnė tokių piliečių dalis yra tarp moterų, vyresnio amžiaus ir aukštesnio išsilavinimo gyventojų. Mažiau Lietuvos pilietybe besididžiuojančių yra tarp nelietuvių tautybės gyventojų. Kultūrinėse veiklose aktyvūs gyventojai dažniau išreiškia pasididžiavimą Lietuvos pilietybe.

18.3. Vertinant kultūros paslaugų prieinamumo Lietuvoje pokytį 2014–2017 m. laikotarpiu¹⁷, kultūros prieinamumas gyventojams sumažėjo. Bent vieną kultūros paslaugų pasiūlos ir prieinamumo problemą nurodo daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų. Dažniausiai įvardijamos tokio pobūdžio problemos – per didelė kaina (36 proc.) ir prastos paslaugų pasiekiamumas (16 proc. sudėtinga nuvykti, 5 proc. netinkamas kultūros įstaigų darbo laikas). Tuo tarpu dalyvavimas kultūrinėse veiklose ir kultūrinių paslaugų vartojimas tolydžiai mažėja vyresnio amžiaus gyventojų grupėse. Kultūrinis dalyvavimas ženkliai sumažėja jau 25–39 m. amžiaus grupėje (baigus studijas). Mažiausiai dalyvaujanti grupė yra vyresnio amžiaus, t.y. 55 m. ir vyresni gyventojai. Šioje grupėje ryškiausios kliūtys dalyvauti kultūriniame gyvenime – finansinių resursų trūkumas bei sveikatos problemos. Moterys į kūrybines veiklas įsitraukia ir kultūrinės paslaugas vartoja dažniau nei vyrai, maždaug ketvirtadalis moterų yra aktyvios kultūros dalyvės. Tarp moterų taip pat daugiau yra nedalyvaujančių, bet norinčių užsiimti kultūra ir kūryba. Taip pat didelė dalis – apie 40 proc. – moterų nurodo, kad jų įsitraukimą riboja laiko ir finansinių resursų stoka.

18.4. Per 2014–2017 m. laikotarpį išaugo šalies gyventojų, leidžiančių laisvalaikį internete, dalis. Knygų skaitymui iš visų laisvalaikio medijų (televizijos žiūrėjimas, radijo klausymas, naudojimas internetu) jie skiria mažiausiai laiko – net 43 proc. suaugusiųjų per savaitę visiškai neskiria laiko knygų skaitymui (tuo tarpu televizijos nežiūri tik 5 proc.).

18.5. Lietuvos visuomenė, veikiamą vis didėjančio informacijos srauto, yra ne tik informuojama, bet ir (de)formuojama primetant jai tam tikras vertybes, nuostatas ar neadekvačius ją

¹⁴ Kultūros ir demokratijos indikatorių rinkinys (angl. The Indicator Framework on Culture and Democracy (IFCD)).

¹⁵ 2017 m. atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“.

¹⁶ Ten pat.

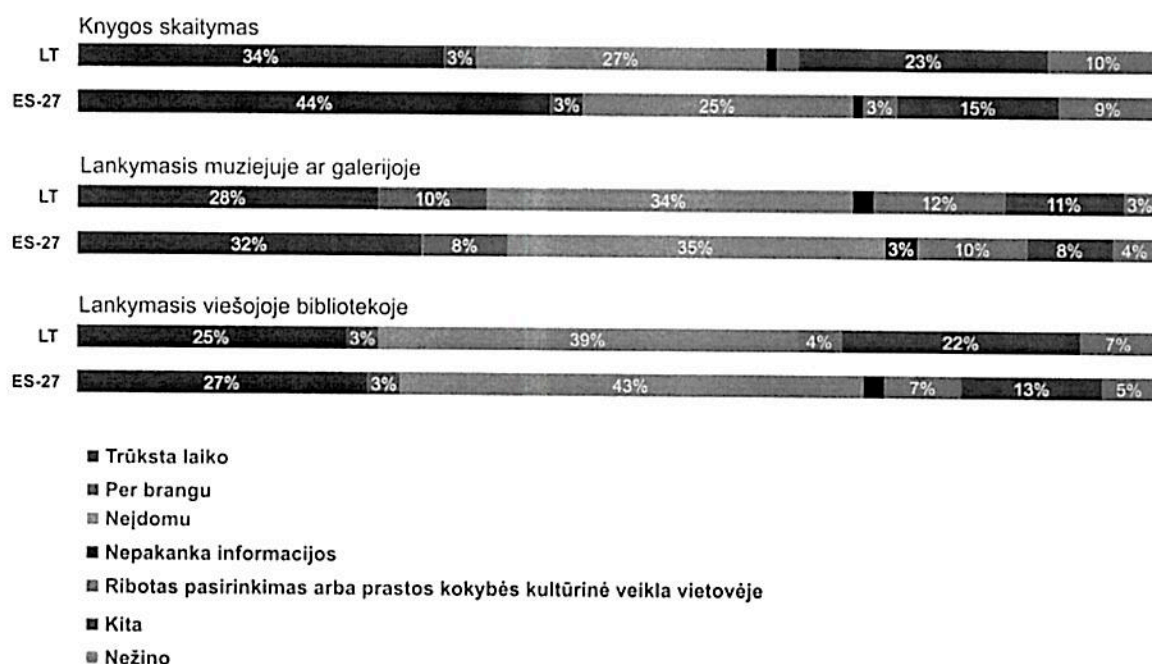
¹⁷ Ten pat.

supančių reiškinių atspindžius. Lietuvos gyventojai nėra kritiški viešosios informacijos kanaluose pateikiamam turiniui: faktų pateikimo skirtumai skirtinguose informacijos šaltiniuose ar „netikros žinios“ pastebimi gana retai (15–20 proc.) ir jie dažnai ignoruojami (68 proc.)¹⁸. Be to, žiniasklaidos priemonė retai vertinama kaip įtakos instrumentas – gyventojai dažniau linkę pastebėti ir kritiškiau vertinti galimai paslėptą reklamą nei galimas politines manipuliacijas ar propagandą. 2017 m. pabaigoje pirmą kartą buvo nustatytas Lietuvos visuomenės žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygis – 37,8 proc.¹⁹ Tačiau šalyje vis dar nėra sistemiškos medijų ir informacinio raštingumo ugdymo politikos, susiduriama su palaikančio visuomenės požiūrio bei žmogiškųjų ir mokymo(si) išteklių stygiaus problemomis.

18.6. Muziejai, bibliotekos, archyvai (toliau – atminties institucijos) aktyviai ir įtaigiai, tradicinėmis ir šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis prisideda ugdant gyventojų vertybines nuostatas ir kritinį mąstymą, taip pat užtikrinant turiningą visuomenės laisvalaikį. Esminiai atminties institucijų sėkmės faktoriai prisidedant prie visuomenės tapatumo, žinių, kūrybiškumo stiprinimo yra kokybiškas turinys ir jo komunikavimas. Lietuvoje akivaizdūs teigiami muziejų veiklos pokyčiai (2016–2018 m. muziejų lankytojų skaičius išaugo 26 proc.). Tačiau tenka konstatuoti, kad dalies muziejų ekspozicijos vis dar yra statiškos, savo turiniu nereflektuoja visuomenės pokyčių ar aktualijų, neskatina aktyvaus pažinimo, todėl neatitinka šiuolaikiniam muziejui keliamų kokybės reikalavimų. Be to, ši kultūros sektoriaus dalis susiduria su specifiniu iššūkiu auditorijai plėsti – gyventojų dalimi, teigiančia, kad pagrindinė muziejų nelankymo priežastis yra tiesiog intereso stoka (angl. *lack of interest*).

2 pav. Kultūrinio dalyvavimo ir lankymo kliūtys

Duomenų šaltinis: ES mastu 2013 m. atlikti harmonizuoti tyrimai – Eurobarometro specialus leidinys 399: Kultūros prieinamumas ir dalyvavimas

¹⁸ 2017 m. atliktas Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas.

¹⁹ Ten pat.

18.7. Materialus ir nematerialus kultūros paveldas, etninės tradicijos yra svarbūs ištekliai kuriant tvirtos tapatybės visuomenę, gebančią savarankiškai tęsti, plėtoti ir kritiškai reflektuoti savo istorinį bei kultūrinį pasakojimą. Todėl juos būtina išsaugoti ir naudoti pagal aiškiai apibrėžtus prioritetus, vadovaujantis tvaraus vystymosi principais, kartu sumaniai pritaikant šiuolaikinės visuomenės reikmėms. Kultūros paveldo politika ilgą laiką buvo sutelkta į reglamentavimą ir kontrolę, buvo skiriama mažai dėmesio visuomenės ir paveldo objektų valdytojų sąmoningumui ir gebėjimams ugdyti, pozityviai komunikacijai apie paveldo ir tradicijų svarbą. Net 50 proc. gyventojų mano, kad kultūros paveldo apsauga 2017 m. lyginant su 2014 m. nepasikeitė, o 11 proc. – kad tapo prastesnė²⁰. Neišsprendus sisteminių kultūros paveldo apsaugos administravimo problemų, pritrūksta valstybės dėmesio efektyviai paveldo valdysenai, nematerialaus kultūros paveldo, etninės kultūros reiškinių išsaugojimo priemonėms, dialogui su bendruomenėmis ir investuotojais, visų visuomenės grupių įtraukimui į paveldo aktualizavimo sprendimus, gyventojų kultūrinio švietimo plėtrai.

18.8. Apibendrinant galima teigti, kad siekiant įtvirtinti kultūros įtaką visuomenės stiprinimui ir jos gerovės augimui, turi būti nuolat plėtojama ir kultūrinių paslaugų kokybė. Kultūros ir meno įstaigos bei nepriklausomi kultūros ir meno kūrėjai ar kultūros lauko darbuotojai turi nuolat tobulinti kompetencijas, permąstyti aktualius visuomenės procesus, juos atspindėti savo veikloje eksperimentuodami ir atsiverdami naujoms patirtims. Taip pat svarbu rasti pusiausvyrą tarp tradicijų išsaugojimo ir novatoriškų pažinimo būdų atliepiančią šiuolaikinėje visuomenėje veikiančio individo poreikius.

19. Vertę kuriančios kultūros politikos krypties formavimą, siekiant sutelkti ir efektyviai naudoti kultūros resursus socialinei ir ekonominei šalies pažangai bei darniai visuomenės raidai, apibrėžia ši problematika bei tendencijos:

19.1. Šiuolaikinio žmogaus gerovė priklauso nuo jo gebėjimo suvokti tiek savo praeitį, tiek dabarties procesus bei prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių. Kultūra esmingai formuoja žmogaus gyvenimo prasmę suvokimą per istorijos ir dabarties interpretacijas, prasmę bei simbolių kūrimą, aiškinimą ir saugojimą. Valstybė turi aiškiai apibrėžti savo vaidmenį ir atsakomybes užtikrinant svarbiausio tautos palikimo išsaugojimą ateities kartoms. Tai ne tik materialus bei nematerialus kultūros paveldas, bet ir šiuolaikiniai iškilų meno kūrėjų kūriniai, tradicijos, objektai, turintys ypatingą meninę vertę. Visa, kas ugdo ir plečia žmogaus gyvenimo prasmę suvokimą, užtikrina ir pačios visuomenės kūrybingumą bei tvarią raidą. Rūpinimasis tokiomis kultūros vertybėmis kuria daugybę socialinę ir ekonominę naudą, todėl turi būti valstybės prioritetas.

19.2. Dalyvavimas kultūroje turi esminę įtaką asmenybės, o per ją – ir visos visuomenės pažangai. Asmenys, kuriems nuo mažens pažįstamas menas, sudaromos kultūrinės saviraiškos galimybės, kuria didesnę socialinę ir ekonominę vertę visuomenei: tampa kūrybiškesni, intelektualėsi, aktyvesni ir atsakingesni priimdami svarbius savo gyvenimo sprendimus, atitinkamai gauna didesnes pajamas, rečiau priskiriami įvairioms socialinės ar sveikatos rizikos grupėms (rečiau serga depresija, mažiau linkę į savižudybes, nusikaltimus, atsparesni socialiniam pasyvumui ir skurdo mentalitetui).

19.3. Lietuvoje kultūros sektoriuje veikia 10 tūkst. įmonių ir organizacijų, t.y. 5,5 proc. visų Lietuvos įmonių (Latvijoje 4 proc., Estijoje 4,6 proc.), kurių metinė apyvarta sudaro vos 1 proc. visos Lietuvos ekonomikos (Latvijoje 1,1 proc., Estijoje 1,2 proc.), tačiau sukuria 1,8 proc. visos ekonomikos pridėtinės vertės (Latvijoje 1,8 proc., Estijoje 2,1 proc.)²¹, t.y. kultūros sektorius sudaro reikšmingą Lietuvos ekonomikos dalį, o sektoriaus kuriama pridėtinė vertė yra dvigubai didesnė nei vidutinė visų Lietuvos ūkių kuriama pridėtinė vertė.

19.4. Kultūros prekių ir paslaugų eksporto dalis visame šalies eksporte 2010–2016 m. svyravo tarp 0,3 proc. ir 0,6 proc. ir 2016 metais sudarė 130,6 mln. eurų. Didžiąją dalį kultūros

²⁰ 2017 m. atliktas tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“, 185 psl.

²¹ Lietuvos Statistikos Departamento oficialūs duomenys.

prekių ir paslaugų eksporto sudaro spaudinių – knygų ir periodikos eksportas. Lietuvoje dailės kūrinių eksportas siekė 4,37 mln. eurų, arba 2,8 proc. kultūros prekių ir paslaugų eksporto, ir ženkliai atsiliko nuo ES vidurkio, kuris vidutiniškai siekia 42,8 proc. 2014 m. duomenimis, tiek kultūros prekių eksporto, tiek importo srityje Lietuva atsiliko nuo ES vidurkio, o pagal importo lygį buvo priešpaskutinė ES. Tiesa, kultūros prekių eksporto ir importo augimas 2008–2014 m. buvo vienas sparčiausių ES ir ženkliai viršijo ES vidurkį²².

19.5. Per pastarąjį dešimtmetį neįvyko proveržis kuriant sinergiją tarp kultūros ir kitų viešosios politikos sektorių. 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstituciniame veiklos plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014-03-19 nutarimu Nr. 269, 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu kultūrai kaip horizontaliam Nacionalinės pažangos programos prioritetui suplanuota 470 mln. eurų, tai sudarė 5,8 proc. visos šiuo laikotarpiu Lietuvai skirtos ES struktūrinės paramos. Nepaisant tarpinstitucinių susitarimų ir lūkesčių pritraukti finansavimą kultūros turiniui, t.y. lėšų ne tik infrastruktūros modernizavimui, bet ir „minkštosios“ veikloms per kitas viešosios politikos sritis, reikiamo finansavimo sutelkti nepavyko. Tai lėmė, kad sisteminės problemos nebuvo sprendžiamos kompleksiskai: nebuvo pakankamai investuojama į kultūrinio verslumo skatinimą, meno ir mokslo ryšių stiprinimą, inovatyvius bei kultūros paslaugų kokybę tobulinančius sprendimus²³.

19.6. Nepadidėjo ir tokių sričių kaip kultūros paveldas investicinis patrauklumas, nors ne kartą konstatuota, kad skiriamos valstybės biudžeto lėšos kultūros paveldo išsaugojimui neišspręs visų saugotinių kultūros paveldo objektų tvarkybos problemų. Vertinama, kad su esamu finansavimu valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros vertybių tvarkybos procesas užtruktų keletą dešimtmečių ir dalis vertybių per šį laikotarpį tiesiog sunyktų. 2018 m. pabaigoje įregistruotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų buvo 14 873 (įskaičiuojant ir kompleksų dalis – 25 422). Iš visų įregistruotų objektų 5 035 objektai (33 proc.) yra valstybės saugomi, iš jų 1 098 objektai yra paskelbti kultūros paminklais²⁴. Tuo tarpu Lietuvoje iš esmės neveikia kultūros paveldo apsaugos finansinių ir nefinansinių paskatų sistema, kuri skatintų nekilnojamojo kultūros paveldo savininkus tvarkyti kultūros vertybes taip, kad sutvarkyti nekilnojamojo paveldo objektai būtų aktyviai naudojami.

19.7. Siekiant atkurti filantropijos tradiciją po sovietų okupacijos 1993 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas. Šiuo metu Lietuvoje yra taikoma palanki mokestinė politika teikiančioms labdarą ir paramą įmonėms. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme yra nustatyta, kad jei įmonė suteikė paramą, apskaičiuojant pelno mokestį paramos suma bus atimama du kartus. Lietuva taip pat taiko pasauliniu mastu unikalią mokestinę priemonę – gyventojai menininkams, turintiems meno kūrėjo statusą, gali skirti iki 2 proc. sumokėto pajamų mokesčio (GPM). Mecenatams taip pat yra skiriamas valstybės ir savivaldybių dėmesys, už reikšmingą finansinę paramą teikiami garbės mecenatų ženklai. Nepaisant to, lyginant paramą, skiriamą nuo gyventojų pajamų mokesčio tarp 2016 m. ir 2017 m., matoma mažėjimo tendencija. Daugelis kultūros įstaigų nuolat pabrėžia susiduriančios su sunkumais pritraukiant rėmėjus, kurie būtų linkę skirti finansines lėšas, o ne paslaugas ar prekes. Taip pat atkreiptinas dėmesys į rėmėjų – fizinių asmenų pritraukimo problematiką. Palyginus su Vakarų valstybėmis matyti, kad Lietuvoje labdaros, įskaitant ir kultūros mecenatavimą, lygis tebėra žemas.²⁵

19.8. UNESCO 2005 m. konvencijoje dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo įvardijama socialinė kultūros tarptautiškumo politikos vertė. Be socialinės vertės kultūros tarptautiškumas pasižymi ekonomine ir diplomatine vertėmis. Tarptautinis bendradarbiavimas sukuria sąlygas dalyvauti pasaulio kultūriniame gyvenime, semtis patirties ir ja dalytis, pristatyti

²² 2016 m. Eurostato leidinys „Kultūros statistika“.

²³ 2016 m. atliktas 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio kultūrai vertinimas.

²⁴ Kultūros vertybių registras.

²⁵ Pasaulinis dosnumo indeksas, 2018 m.

savo kūrybą ir kultūros tradicijas naujoms užsienio auditorijoms, reprezentuoti Lietuvą, jos identitetą, kurti pozityvų ir atpažįstamą šalies įvaizdį. Pristatant užsienio ar kartu su užsienio partneriais sukurtus produktus ir paslaugas, sudaromos galimybės plėsti auditoriją ir šalies viduje.

VI SKYRIUS STRATEGIJOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

20. Strategijos pagrindinis tikslas – darnios visuomenės ir gerovės kūrybai įtraukianti kultūra.

21. Prisidėti prie visuomenės stiprinimo ir gyventojų gyvenimo kokybės siekiama kultūros politikos veiksmais, kurie konsoliduoja kultūros išteklius, kuria tolygesnį, įvairesnį ir efektyvesnį kultūros įstaigų tinklą, telkia kultūros ir meno kūrėjų potencialą kūrybingai asmenybei, socialiniam kapitalui ir tvariai ekonomikai formuoti.

22. Orientuojantis į aukščiau apibrėžtas valstybės veiksmų kultūros srityje kryptis, Strategijoje numatyti įgyvendinti šie 4 tikslai:

22.1. pirmojoje kryptyje – subalansuota ir integrali kultūros politika – nustatomas tikslas: nuosekliai ir tolygiai įgyvendinti kultūros politiką, siekiant valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinio sektorių bendradarbiavimo;

22.2. antroje kryptyje – kūrybinga asmenybė ir tvirtos tapatybės visuomenė – nustatomi du tikslai: skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje; formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą;

22.3. trečiojoje kryptyje – vertę kurianti kultūra – nustatomas tikslas: kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai.

23. Pirmas Strategijos tikslas – nuosekliai ir tolygiai įgyvendinti kultūros politiką siekiant valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinio sektorių bendradarbiavimo.

23.1. Kultūros sektoriuje veikia nacionalinės ir valstybinės, savivaldybių, NVO bei privačios kultūros įstaigos. Vertinant pagal darbuotojų skaičių, tik kiek daugiau nei pusę visų kultūros paslaugų teikia viešojo sektoriaus kultūros įstaigos (iš jų 1/3 Kultūros ministerijos valdymo srities bei 2/3 savivaldybių kultūros įstaigos). Kita ženkli kultūros paslaugų teikėjų grupė priklauso NVO ir privačiam sektoriui. Įvertinus tai, kad pagal darbuotojų skaičių Kultūros ministerijos valdymo srities kultūros įstaigos sudaro tik iki 1/5 viso kultūros paslaugų teikimo tinklo, nuosekliai ir tolygiai įgyvendinti kultūros politiką visoje šalies teritorijoje įmanoma tik radus kompleksinius sprendimus ne tik Kultūros ministerijai pavaldžių įstaigų tinkle, bet įtraukiant ir savivaldybes, NVO bei privatų sektorių, atsižvelgiant į kiekvieno šių segmentų veiklos specifiką, sukuriant paskatas prisidėti savo resursais, kompetencijomis ir žiniomis.

23.2. Kultūros ministerijai pavaldžių kultūros ir meno įstaigų tinklas iš esmės nebuvo analizuojamas ieškant jo efektyvinimo galimybių, nepaisant paties kultūros sektoriaus raidos, šalies demografinių pokyčių, kultūros įstaigų gausėjimo nevyriausybiniame sektoriuje. Ekonominės krizės ir po jos sekusios apskričių reformos metu Kultūros ministerija turėjo iš savivaldos perimti ir kai kurių biudžetinių kultūros įstaigų valdymą. Nors ministerija nuolatos tobulino kultūros ir meno įstaigų veiklos valdymą, viso įstaigų tinklo veiklos efektyvumo negalima užtikrinti vien tik stengiantis gerinti atskirų įstaigų veiklą, be sisteminių pokyčių, kai bazinis finansavimas daugelį metų kinta nereikšmingai, daugiau reaguojant į bendras ekonomines tendencijas, o ne į srities viešųjų paslaugų teikimo poreikius. Nevyriausybinių ir privataus sektoriaus poveikis visuomenės ar kultūros raidai taip pat niekada sistemingai nebuvo vertinamas ar analizuojamas.

23.3. Lietuvos Respublikos įstatymuose, reglamentuojančiuose atskirų kultūros sektorių sistemas bei valdymą, nacionalinės įstaigos statuso išskirtinumas apibrėžiamas kaip funkcijos

vykdymas aukščiausiu lygiu: atitinkamos apimties bei reikšmingumo muziejinių rinkinių, dokumentinio paveldo kaupimas, pakankamo lygio mokslinių tyrimų atlikimas, iškiliausių scenos meno kūrinių pristatymas visuomenei ir pan. Pastebima, kad nacionalinių ir valstybinių įstaigų statuso skirtumų kai kuriais atvejais įstaigų veikloje ar rezultatuose nesimato. Taip pat nėra aiškos skirties tarp valstybinių ir nacionalinių įstaigų veiklos vertinimo kriterijų. Nacionalinės įstaigos negali išplėtoti joms atitinkamais įstatymais numatytos lyderystės tarp kultūros ar meno srities įstaigų, todėl valstybė turi suformuluoti aiškesnes užduotis, tartis dėl ilgalaikių veiklos prioritetų užtikrinant finansavimą bei per artimiausius metus suformuluoti tinklo kaitos poreikius ir siekius, identifikuoti sektorių lyderius ir kompetencijų centrus.

23.4. Valstybės finansuojamos kultūros įstaigos penkiuose didžiausiuose Lietuvos miestuose ir savivaldybės finansuojamos kultūros įstaigos dažnai vykdo panašias veiklas, tačiau pastarosios yra sunkiau konkuruoti siūlant vienodos kokybės paslaugas ir pritraukti žiūrovą. Pastebima, kad miestuose, kur veikia Kultūros ministerijos pavaldumo įstaigos, savivaldybės nėra motyvuotos skirti proporcingą savo biudžeto dalį kultūrai, lyginant su kitomis savivaldybėmis, kurių teritorijoje nėra ministerijos pavaldumo įstaigų. Centrinės valdžios ir savivaldos veiksmų kultūros lauke koordinavimo galimybės turi svarbių privalumų, todėl nežiūrint įstatymu savivaldai nustatytos savarankiškos kultūros funkcijos, būtina ieškoti efektyvesnių bendradarbiavimo būdų, siekiant užtikrinti gyventojų poreikius atitinkančias viešąsias kultūros paslaugas.

23.5. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) ir tarpinio dydžio centruose (Šiauliuose ir Panevėžyje) teikiamos kultūros paslaugos pasiekiamos ir aplinkinių savivaldybių gyventojams, tačiau nėra aiškos skirties tarp centrinės ir vietos valdžios įgyvendinant kultūros funkcijas. Nepakankamai panaudojamas ir kitų (nevyriausybinių, privataus sektoriaus) kultūros paslaugų teikėjų potencialas. Tuo pat metu vyraujant neigiamoms demografinėms tendencijoms kai kuriuose regionuose tampa sudėtinga rasti reikiamos kvalifikacijos specialistų, todėl nuo rajonų centrų labiau nutolusiose savivaldybėse, kaimiškose vietovėse tampa sudėtinga užtikrinti net bazinių kultūros paslaugų, pavyzdžiui, kultūros edukacijos, prieinamumą. Taip pat dažnai susiduriama su profesionalaus meno pristatymams reikalingos infrastruktūros trūkumu regionuose, o alternatyvūs sprendimai labai fragmentiški. Akivaizdu, kad reikalingi susitarimai tarp skirtingų valdžios lygmenų dėl bendro tikslo ir veiksmingo instrumento šioms problemoms spręsti, dalinantis ir finansinę atsakomybę.

23.6. Per pastarąjį dešimtmetį sėkmingai vyko kultūros politikos decentralizacija. Politikos įgyvendinimo veiklos perduotos tuo tikslu įsteigtoms įstaigoms – Lietuvos kultūros tarybai, Lietuvos kino centrui, Lietuvos kultūros institutui, kurias galima vadinti tarpininkėmis tarp centrinės valdžios ir sektoriaus. Viešųjų paslaugų teikimo perdavimo tarpininkams, t. y. kompetencijų centrams arba specialioms agentūroms, tendencijos vienas svarbiausių tikslų – viešojo sektoriaus organizacijų orientavimas į rezultatus ir veiklos autonomiją²⁶. Tarpininkų įvedimo tendencija įgyvendinant kultūros politiką arba atliekant tam tikras funkcijas kultūros srityje išlieka aktuali. Tačiau tai turės būti tęsiama ne tiek steigiant naujas įstaigas, kiek stiprinant jau esančias arba deleguojant funkciją kompetencijų centrams nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu. Kompetencijų centru laikoma kultūros įstaiga, kuri pagal turimą kompetenciją įgyvendina jai valstybės (arba valstybės kartu su savivaldybe) pavestą funkciją ar vykdo tam tikros sektoriaus veiklos koordinavimą, teikia ekspertinę ir/arba metodinę pagalbą valstybinių arba regioninių lygmeniu.

23.7. 2011 m. likvidavus Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centrą, kultūros sektorius neteko nuoseklios ir visą kultūros lauką apimančios kvalifikacijos poreikių analizės, kvalifikacijos tobulinimo programų rengimo, atnaujinimo bei įgyvendinimo sistemos. Kultūros darbuotojų kvalifikacija turėjo rūpintis pačios kultūros įstaigos instituciniu lygmeniu. Nors atskirų

²⁶ 2015 m. atlikta Kultūros ir meno institucijų veiklos vertinimo ir valdymo modelio galimybių studija.

kultūros sričių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo funkcija buvo priskirta daugumai nacionalinių kultūros įstaigų, tačiau neskiriant šiai funkcijai įgyvendinti papildomo finansavimo daugumoje kultūros sričių kvalifikacijos tobulinimo sistema nebuvo sukurta. Kai kuriose kultūros srityse buvo parengtos ar atnaujintos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programos, tačiau tai – daugiau laikini sprendimai. Būtina sistemiškai spręsti sektoriaus darbuotojų kompetencijų stiprinimo problemą.

24. Pirmo Strategijos tikslo pirmas uždavinys – užtikrinti lyderystę ir funkcijų proporcingumą kultūros įstaigų tinkle.

24.1. Šiuo metu Lietuvoje veikia devynios nacionalinės kultūros ir meno įstaigos (ne viešojo administravimo funkcijas vykdančios įstaigos). Kitose regiono valstybėse jų sistemos įvairios. Palyginimui, Latvijoje veikia aštuonios, Čekijoje – devynios, Estijoje bei Suomijoje veikia po penkias nacionalinės kultūros ir meno įstaigas, Norvegijoje – keturios nacionalinės įstaigos. Tačiau pažymėtina, kad nacionalinių įstaigų tinklą tradiciškai sudaro: nacionalinė biblioteka, nacionalinis istorijos muziejus, nacionalinis meno/dailės muziejus arba galerija, nacionalinis dramos teatras, nacionalinis operos ir baleto teatras ir nacionalinė filharmonija arba simfoninis orkestras. Atskirose šalyse taip pat skiriasi šių įstaigų juridinės formos ir finansavimo principai, pavyzdžiui, Skandinavijos šalyse dažnai valstybės skiriama subsidija nėra šimtaprocentinė. Estija per pastarąjį dešimtmetį vykdė nacionalinių ir valstybinių įstaigų tinklo reformą, kurios metu buvo pereita prie fondo principu veikiančių įstaigų, finansuojamų subalansuojant valstybės, savivaldos ir savo uždirbtų lėšų dalis. Tačiau visur nacionalinės įstaigos statusas reiškia ne tik veiklos kokybinį išskirtinumą ir lyderystę, bet ir ypatingą vaidmenį įgyvendinant valstybės prioritetus, t.y. tokios įstaigos vykdo valstybės keliamus atskiros meno ar kultūros srities raidos uždavinius, o rezultatų pasiekimas koordinuojamas viso įstaigų segmento lygmeniu. Tuo pat metu valstybė užtikrina ir šioms įstaigoms reikiamus resursus. Šis aspektas Lietuvos nacionalinių įstaigų sistemos atžvilgiu nėra akivaizdus, todėl pati sistema per artimiausius metus turės būti peržiūreta formuluojant kaitos poreikius, atitinkančius šiuolaikinės visuomenės lūkesčius ir šalies galimybes.

24.2. Šiuo metu kai kurios valstybės prisiimtose funkcijos, susijusios su kultūros įstaigų veikla, nėra sistemiškai koordinuojamos, trūksta aiškumo, kas yra procesų šeimininkas. Pavyzdžiui, ne visoms atminties institucijoms prieinamos profesionalios kilnojamųjų kultūros vertybių restauravimo paslaugos. Atliktais tyrimais nustatyta, kad apie 8 proc. visų Lietuvos muziejuose saugomų eksponatų yra kritiškos ir blogos būklės, jiems būtinas neatidėliotinas restauravimas ar prevencinis konservavimas²⁷. Restauravimo kompetencijas ir pajėgumus turinčios nacionalinio ar valstybės lygmens įstaigos juos, visų pirma, naudoja savo saugomų vertybių priežiūrai. Tuo pat metu šios įstaigos nėra pajėgios užtikrinti iš kitų muziejų, bibliotekų ar archyvų, kurie neturinėjų kvalifikuotų specialistų, priimtų kultūros vertybių savalaikio restauravimo. Kilnojamųjų kultūros vertybių restauravimo funkcija reikalauja neatidėliotino sisteminio koordinavimo, sutelkiant ekspertizės, metodikų rengimo ir aukščiausio profesionalumo reikalaujančių restauravimo darbų atlikimą nacionalinių įstaigų restauravimo padaliniuose, o regioninio restauravimo veiklą koordinatoriaus funkciją priskiriant tinkamas kompetencijas ir kvalifikuotus specialistus sukaupusioms valstybinėms atminties institucijoms (regionuose veikiantiems respublikiniams muziejams, valstybės archyvams, apskričių bibliotekoms), stiprinant jų materialinę bazę, vykdomų tyrimų potencialą, tokiu būdu sukuriant sąlygas tolygesniam kultūros vertybių restauravimo paslaugų teikimui regionuose.

24.3. Viena iš kliūčių nacionalinėms kultūros ir meno įstaigoms būti aiškiais srities lyderiais, o ir kitoms valstybinio pavaldumo biudžetinėms įstaigoms tinkamai vykdyti savo tiesiogines funkcijas, yra prievolės vykdyti kitas nebūdingas funkcijas (turto valdymas, viešieji pirkimai, rekvizito gamyba ir atnaujinimas, investicinių projektų rengimas ir vykdymo priežiūra ir

²⁷ 2004–2009 m. Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centro atliktas Lietuvos muziejų rinkinių būklės įvertinimas.

kt.). Šioms funkcijoms reikalingos specifinės žinios, patirtis, kurių neretai įstaigos stokoja, o laiko sąnaudos šioms funkcijoms trukdo tiek įstaigų vadovams, tiek darbuotojams susitelkti ties kūrybinėmis veiklomis. Muziejai daliai eksponatų, kurie nereikalauja ypatingos priežiūros, saugoti galėtų nuomotis saugyklas, tokiu būdu atlaisvindami daugiau erdvių ekspozicijoms, parodoms, lankytojų edukacijos reikmėms. Taip pat yra poreikis centralizuoti tokias veiklas, kaip muzikos instrumentų įsigijimas. Kai kurios įstaigos, pavyzdžiui, dalis teatrų, erdves, reikalingas meninei kūrybinei veiklai, naudoja rekvizito gamybai ir saugojimui. Todėl įvertinus poreikį būtų galima tokias veiklas centralizuoti, atlaisvinant įstaigas nuo joms nebūdingų veiklų. Kiekvienu konkrečiu atveju bus atliekamas tokių sprendimų rezultatų ekonominio naudingumo ir poveikio atskiros įstaigos ar įstaigų grupės veiklos efektyvumui vertinimas.

24.4. Per artimiausią laikotarpį (iki trejų metų) turėtų būti sukurta vieninga kultūros lauko tendencijų stebėsenos sistema, kuri įgalintų nuosekliai analizuoti kultūros problematiką ir argumentuotai planuoti kultūros politikos bei kitų viešosios politikos veiksmus. Kultūros politikos stebėsenos ir analizės veiklas koordinuotų Lietuvos kultūros tarybos Stebėsenos ir analizės padalinys, prireikus centralizuotai gaunant statistinius duomenis iš Lietuvos statistikos departamento, Kultūros ministerijos ir nacionalinių kultūros ir meno įstaigų. Atliekama nuosekli kultūros lauko analizė pagal jam keliamus politikos uždavinius būtų naudojama ilgalaikio valstybės planavimo dokumentuose, rengiant strateginius dokumentus, plėtros programas. Stebėsenos ir analizės duomenis nagrinėja Kultūros ministerija, jo tarybos ir ekspertų komisijos, ir naudoja kultūros politikai formuoti bei Kultūros ministerijai pavaldžioms kultūros ir meno įstaigoms valdyti.

24.5. Kultūros ir kūrybinių programų įgyvendinimas, valstybinės reikšmės programų administravimas, specialistų rengimo planavimas ir sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas neturėtų būti vykdomas Kultūros ministerijoje, bet deleguojamas tarpininkams, kurių funkcijas gali atlikti šiuo metu kultūros srityje jau veikiančios įstaigos (Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos kino centras prie Kultūros ministerijos, Lietuvos kultūros institutas), nacionalinės įstaigos, kompetencijų centrai arba atskirais specifiniais atvejais steigama (reorganizuojama) atskira institucija. Tokie tarpininkai turės būti įstatymiškai įgalinti, kartu suteikiant ir reikiamus resursus valstybei svarbioms funkcijoms įgyvendinti. Sisteminiis visam kultūros laukui aktualių procesų planavimas ir koordinavimas padėtų susitarti dėl bendrų prioritetų bei mažintų institucinių interesų įtaką.

24.6. Įgyvendinus šį uždavinį bus išgrynintos nacionalinių kultūros ir meno įstaigų funkcijos, įtvirtinti nacionaliniai kompetencijų centrai, bus aiškūs procesų šeimininkai ir jų lyderiai, konsoliduoti valstybės ištekliai, planavimo procesai bus skaidresni ir labiau susieti su rezultatais, nacionalinių įstaigų tinklas atitiks visuomenės ir valstybės poreikius ir galimybes.

25. Pirmo Strategijos tikslo antras uždavinys – didinti kultūros ir meno įstaigų veiklos kokybę ir efektyvumą, optimaliai paskirstant paslaugas jų tinkle.

25.1. Koreliacijos tarp Kultūros ministerijos formuluojamų kultūros politikos prioritetų ir savivaldybių kultūros ir meno įstaigų veiklos beveik nėra. Taip pat nėra sisteminės problemos sprendžiančių regioninės kultūros politikos priemonių, t.y. valstybės biudžeto finansuojamų programų, orientuotų į kokybinius kultūros ir meno paslaugų srities pokyčius regionuose. Šiuo metu Lietuvos kultūros tarybos regionuose įgyvendinamas Tolygios kultūrinės raidos modelis siekia tobulinti sprendimus dėl lėšų skyrimo kultūros projektams regionuose, tačiau tai neišspręs kultūros politikos įgyvendinimo netolygumų problemos ir ženklių kokybiškų kultūros paslaugų prieinamumo skirtumų. Valstybė ir savivaldybės turi susitarti dėl bendrų tikslų ir bendradarbiavimo modelio, kuris leistų teikti kokybiškas kultūros paslaugas, derinant centralizuotą valstybės valdymą su decentralizacija²⁸. Bendradarbiauti galima šias dviem būdais:

²⁸ Valstybės kontrolės atliekamo valstybinio audito „Ar savivaldybių vykdomų funkcijų sistema sudaro sąlygas joms veikti efektyviai?“ išvados.

25.1.1. Ekspertinė, vadybinė, metodinė pagalba ir mentorystė teikiama per nacionalinius ir/ ar regioninius kompetencijų centrus. Toks statusas galėtų būti suteikiamas tiek kai kurioms didžiuosiuose miestuose veikiančioms valstybinėms kultūros ir meno įstaigoms, tiek savivaldybių įstaigoms, visų pirma kultūros centrams, kurie jau ir dabar veikia kaip neformalus kompetencijų centrai. Regioniniams kompetencijų centrams turėtų būti formuluojama misija veikti kaip pagalbininkams ir tarpininkams įgyvendinant bazinį kultūros paslaugų paketą, jų tinklas turėtų būti optimalus, diferencijuotas pagal sektorius įvertinus poreikius ir išteklius.

25.1.2. Pereinama prie naujo valstybinio pavaldumo įstaigų, ypač esančių tarpinio dydžio centruose (Šiauliai ir Panevėžys), valdymo modelio, stiprinant šių įstaigų konkurencingumą, geriau tenkinant ne tik miesto, bet ir regiono gyventojų kultūrinius poreikius, jų veiklą finansuojant valstybės ir savivaldybių lėšomis bei iš pačių įstaigų veiklos pajamų. Tokių pokyčių poreikį vertina savivaldybės, atsižvelgdamos į visų panašias funkcijas vykdančių įstaigų tinklo paslaugų ir gyventojų auditorijos paklausos pusiausvyrą.

25.2. Lietuvos gyventojai, įsikūrę skirtingose vietovėse, turi įgyti lygesnes galimybes gyventi turiningą kultūrinį gyvenimą, gauti kokybiškas viešąsias paslaugas. Aktualiuose regioninio planavimo dokumentuose, pavyzdžiui, Lietuvos regioninės politikos baltojoje knygoje, nustatoma, per kokį laiką (pėsčiomis, viešuoju transportu ir automobiliu) turi būti prieinami vietos lygiu veikiantys kultūrinės infrastruktūros taškai. Tačiau kultūros paslaugų prieinamumas nebūtinai susijęs su atstumais ir infrastruktūros objektais. Paslaugų prieinamumo standartai, pagrįsti tik teritoriniais principais, o ne kokybine išteklių ir paklausos analize, gali neužtikrinti tolygaus kokybiškų kultūros paslaugų teikimo. Šią problemą galima spręsti apibrėžus bazinį kultūros paslaugų paketą - „kultūros branduolį“, kurį formuojant ir užtikrinant atsakomybe dalintųsi savivaldybės su centrine valdžia. Šis modelis veiktų ir kaip judumo programa, būtų atviras visiems paslaugų teikėjams nepriklausomai nuo juridinio statuso, taigi paskatintų kultūros veiklų sinergiją. Panašiu principu šiuo metu veikia mokinio kultūros pasas.

25.3. Pastarąjį dešimtmetį pastebima, kad regionuose veikiančių kultūros įstaigų misija kinta. Kultūros įstaigos ir jų teikiamos paslaugos be tiesioginių kultūros funkcijų įgyja ir socialinės aplinkos gerinimo tikslų: bendruomenių įgalinimo, pilietiškumo ugdymo, kultūrinio tapatumo kūrimo, lygių galimybių užtikrinimo, darnaus vietos vystymosi, mokymosi visą gyvenimą ir kt. Kultūros institucijos ir paslaugos atliepia kompleksinius gyventojų poreikius, o ne tik įgyvendina atskiras kultūros funkcijas. Dėl besikeičiančios kultūros tinklo misijos bei šalies demografinės padėties atsiranda poreikis koncentruoti teikiamas kultūros, o atskirais atvejais ir kitas (švietimo, socialines) paslaugas. Sociokultūrinių paslaugų koncentracijos sprendimai turi būti priimti vietos savivaldos lygmeniu, centrinė valdžia gali teikti konsultacinę, metodinę pagalbą, dalyvauti planuojant reikiamus išteklius. Šios išplėstos sociokultūrinės misijos gali padėti siekti kultūros sektoriaus sinergijos su kitais sektoriais, taip pat geriau panaudoti privačių ir nevyriausybinių organizacijų (bendruomenių, draugijų) bei pavienių miestų ir rajonų menininkų potencialą. Kiekvienu atveju būtina įsitikinti, kad koncentruojant paslaugų tinklą egzistuoja kokybiškų paslaugų teikimui reikalingi žmogiškieji resursai.

25.4. NVO bei privačios kultūros įstaigos sudaro labai ženklią kultūros paslaugų teikėjų grupę – beveik pusę viso kultūros paslaugų teikimo tinklo. Tai itin reikšmingas ir iki šiol neišnaudojamas potencialas kultūros paslaugų kokybei ir prieinamumui užtikrinti. NVO ir privatų sektorių būtina įtraukti į nuoseklų ir tolygų kultūros politikos įgyvendinimą visoje šalies teritorijoje, sukuriant paskatų sistemą šiems sektoriams dalyvauti teikiant kokybiškas kultūros paslaugas, ypač regionuose ar tose srityse, kur viešasis sektorius negali efektyviai užtikrinti kokybiško kultūros turinio ar prieinamumo.

25.5. Planuojami pokyčiai negalės būti vykdomi iš karto viso tinklo apimtimi, nes situacijos atskirose savivaldybėse, tiek didesniuose miestuose, tiek kaimo vietovėse yra labai skirtingos, dažnai stokojama patikimų aktualių duomenų apie potencialius vietos paslaugų teikėjus, vartotojus, infrastruktūros būklę, todėl reikalingi bandomieji projektai, kurių metu būtų patikrinami skirtingi

modeliai ir bendradarbiavimo formos, vertinamas jų efektyvumas, socialinė-ekonominė vertė vietos gyventojams. Bandomiesiems projektams realizuoti pagal atitinkamus kriterijus atrinktuose rajonuose ir savivaldybėse, kartu su poveikio stebėseną, turėtų būti skirta iki penkerių metų.

25.6. Įgyvendinus šį uždavinį bus sukurtas bendradarbiavimo tarp valstybės ir savivaldybių modelis, užtikrinantis tolygų kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje, efektyvų įstaigų tinklą, resursų konsolidavimą, regioninių kompetencijų centrų įtvirtinimą, NVO ir privataus sektoriaus dalyvavimą, paskatų sistemą ir kultūros tinklo dalyvių sinergiją.

26. Pirmo Strategijos tikslo trečias uždavinys – užtikrinti kultūros srities žmogiškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant tolygaus jų paskirstymo.

26.1. Kultūros sektoriaus žmogiškųjų išteklių planavimas ir kompetencijų tobulinimas turi vykti glaudžiai bendradarbiaujant su aukštojo ir profesinio mokslo institucijomis. Nacionaliniai ir regioniniai kompetencijų centrai turėtų prisidėti planuojant specialistų poreikį bei jo pokyčius, vertindami tiek profesionalaus meno kūrėjų, tiek kultūros darbuotojų, mėgėjų meno kolektyvų vadovų, tiek specifinių profesijų (pvz., techninio aptarnavimo personalo – garso, šviesos technikų ir kt.) poreikius. Taip pat reikia spręsti kompetencijų stygiaus problemą atskirose srityse (pvz., kultūros paveldo apsaugai šiuo metu trūksta profesionalų restauratorių, galinčių taikyti autentiškas, tradicines technologijas, yra išnykusi pameistrystės tradicija, iš to kyla žalos kultūros paveldo objektams rizika). Švietimo ir mokslo bei kultūros sistemos įstaigos turi bendradarbiauti planuojant atskirų studijų programas, specialistų rengimą ir jų kompetencijų tobulinimą. Bendras požiūris į kultūros srities specialistų rengimą ir perkvalifikavimą turėtų būti įtvirtinamas tarpinstituciniais susitarimais.

26.2. Kultūros paslaugų, jų turinio kokybė tiesiogiai priklauso nuo sektoriaus darbuotojų kompetencijų ir galimybės nuolat jas atnaujinti. Svarbi yra ne tik įgyta profesinė kompetencija, bet galimybė nuolat kelti kvalifikaciją, įgyti naujų įgūdžių, pasitobulinti kitose srityse. Turi būti atkurtas kvalifikacijos tobulinimo kultūros sektoriuje sistemingumas, formuojami bendri poreikiai ir prioritetai, o šiame procese turėtų lyderiauti nacionaliniai bei regioniniai kompetencijų centrai. Kvalifikacijos tobulinimosi galimybės turėtų atsižvelgti ir į vietos lygiu kultūros paslaugas teikiančių kultūros darbuotojų poreikius, kadangi jie gerokai skiriasi nuo nacionalinio ar valstybinio lygmens. Taip pat turi atsirasti galimybės patirties apsikeitimams specialistų tinkluose, tarptautinės profesinės patirties įgijimui stažuotojų, meistriškumo kursų, kūrybinių dirbtuvių metu ar kitais kompetencijų tobulinimo metodais. Pažymėtina, kad kultūros sektorius išsiskiria specifinėmis profesinių kompetencijų tobulinimo sritimis bei būdais, todėl atitinkamai turi būti sukurta ir specializuotų mokymų būdų bei metodų pasiūla, atsižvelgiant į kiekvienos kultūros srities poreikius.

26.3. Lietuvos kultūros srities darbuotojų vidutinis darbo užmokestis yra trečias mažiausias visoje ES (po Rumunijos ir Bulgarijos). Lyginant Lietuvos viešojo sektoriaus kultūros darbuotojų darbo užmokestį su kitomis viešojo sektoriaus paslaugų sritimis, žemesnis darbo užmokestis yra tik globos (ne medicininių paslaugų) specialistų ir pašto kurjerių, t.y. tik tose srityse, kur reikalaujama kvalifikacija minimali. Tuo tarpu absoliučiai didžiąjai daliai kultūros darbuotojų keliami patys aukščiausi profesinio meistriškumo reikalavimai (pvz., nacionalinių koncertinių įstaigų atlikėjams, teatrų aktoriams, kultūros centrų, muziejų ir bibliotekų specialistams ir pan.). Svarbu pažymėti, kad kultūros darbuotojų skaičius per pastaruosius metus tendencingai mažėja (nuo 26 tūkst. 2014 m. iki 24,8 tūkst. 2017 m. ir 23 tūkst. 2018 m.) ir apie pusė kultūros darbuotojų dirba privačiame sektoriuje. Taip pat būtina įvertinti, kad daugiau nei pusė viešajame sektoriuje dirbančių kultūros srities darbuotojų dirba savivaldybių įstaigose, o kultūros paslaugų teikimas yra savarankiškoji vietos savivaldos funkcija. Todėl būtina ieškoti motyvacinių priemonių, skatinant savivaldybes teikti prioritetą ir savo resursais prisidėti prie kokybiškų ir gyventojams aktualių kultūros paslaugų teikimo, pritraukiant aukšto lygio kultūros specialistus dirbti regionuose, taip užtikrinant tolygų paslaugų prieinamumą. Kultūros darbuotojų atlyginimai turi būti nuosekliai didinami, vadovaujantis bendrojo viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimų didinimo strategijoje nustatytais principais.

26.4. Įgyvendinus šį uždavinį bus pagerinta kultūros sektoriaus darbo vietų kokybė, patrauklumas, nuosekliai vystomos visų sektoriaus specialistų kompetencijos, sukurtos paskatos kultūros srities specialistams vykti į regionus. Iki 2025 m. viešojo kultūros sektoriaus darbo užmokestis turėtų prilygti vidutiniam šalies darbo užmokesčiui.

27. Antras strategijos tikslas – skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje.

27.1. Menas, kaip ir mokslas, yra mąstymo apie pasaulį būdas, tačiau jis grįstas ne tik loginėmis, bet ir vaizduotės bei emocijų struktūromis. Dėl šios specifikos menas ir kultūra yra vertingi ir savaimė, ir dėl to, kad padeda tobulinti esminius XXI a. įgūdžius: kritišką ir kūrybišką mąstymą, suteikia motyvaciją, ugdo pasitikėjimą savimi, moko komunikuoti ir efektyviai bendradarbiauti. Kultūroje dalyvaujantys asmenys yra labiau empatiški, pasižymi stipresniu subjektyviu gerovės jausmu, ugdo savo gebėjimus ir turtina asmenybę. Kultūra patiriama ir reflektuojama kartu su kitais visuomenės nariais, todėl kultūros reiškiniai suteikia galimybes ne tik pažinti save, tačiau taip pat suprasti ir kritiškai vertinti visuomenės pokyčius. Aktyviai kultūrinėse veiklose dalyvaujantys asmenys taip pat aktyviau dalyvauja ir visuomeniniame gyvenime.

27.2. Šiuolaikinis gyvenimas teikia daugiau galimybių ir alternatyvų, bet kartu daugiau rizikos ir netikrumo. Tokiame socialiniame pasaulyje ypatingą vertę turi informacija, žinios ir įgūdžiai. Kaip pažymima 2018 m. gegužės 22 d. Europos Tarybos rekomendacijose dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų (OL 2018 C 189, p. 1), neformalusis ir savaiminis mokymasis atlieka svarbų vaidmenį ugdant būtinus tarpasmeninius, bendravimo ir kognityvinius įgūdžius, tokius kaip kritinis mąstymas, analizės įgūdžiai, kūrybiškumas, problemų sprendimas ir atsparumas, kurie padeda jaunuoliams žengti į suaugusiųjų gyvenimą, tapti aktyviais piliečiais ir dirbti. Kultūrinis ugdymas visais švietimo lygmenimis bei galimybės įgyti kultūrinių kompetencijų praturtina žmogų visais jo gyvenimo etapais. Per meno kūrinius, kūrybinę veiklą žmogus gali prisiliesti prie aktualių ir sudėtingų visuomenės patirčių, jas permąstyti ir tobulėti.

27.3. Skaitymas yra integrali mokymosi visą gyvenimą dalis ir svarbi priemonė formuoti kūrybingai, intelektualiai, kritiškai mąstančią, moraliai atsakingą ir atvirą asmenybę. Įvairūs vaikų raidos tyrimai patvirtina, kad reguliarus skaitymas stimuliuoja mažų vaikų smegenų vystymąsi, stiprina tėvų ir vaiko ryšį, be to, ugdo kalbą ir socialinius bei emocinius įgūdžius. Skaitymas savo malonumui padeda ugdyti empatiją, gerina savęs ir kitų supratimą, tarpusavio santykius, bendruomeniškumą, socialinę įtrauktį, gali pagerinti psichinę savijautą. Pastaraisiais metais dėl informacinių technologijų stipriai pasikeitė aplinka, nulėmusi daugelio įpročių, tarp jų ir skaitymo, pokyčius: remiantis tarptautiniais tyrimais, skaitymo kiekybė ir jam skiriamas laikas nesumažėjo, tačiau kokybė iš esmės pasikeitė – nors skaitoma daug tekstų ir įvairiais formatais, tarp jų vis mažesnė dalis tenka vertingai ir dėmesio reikalaujančiai literatūrai.

28. Antro Strategijos tikslo pirmas uždavinys – ugdyti ir palaikyti talentus, suteikiant tolygias sąlygas kūrybai skirtingose meno srityse.

28.1. Valstybės veiksmai meno srityse šiuo metu nėra iki galo pritaikomi skirtingoms sritims ir kūrėjų poreikiams. Centrinė valdžia, didžiąją lėšų dalį skirdama valstybinių meno įstaigų tinklo finansavimui, pritrūksta lėšų tolygiam visų meno sričių plėtojimui, talentų vystymui, o tai riboja menų įvairovę. Šiuo metu nėra pakankamai stebima ir analizuojama, kaip plėtojasi skirtingos meno sritys, kokie yra talentų ugdymo poreikiai. Vidutiniškai kiekvienais metais Kultūros ministerija skiria 40 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų visoms profesionaliojo scenos meno organizacijoms. Iš jų 97 proc. skiriama Kultūros ministerijos valdymo srities teatrams ir koncertinėms įstaigoms. Tačiau, pavyzdžiui, architektūros srities projektų finansavimas per Lietuvos kultūros tarybą 2018 m. sudarė 0,54 mln. eurų, šokio – 0,74 mln. eurų. Net ir scenos menai nėra plėtojami tolygiai – atskirų scenos meno sričių, tokių kaip šiuolaikinis šokis ar cirkas kūrėjams nesudaromos tokios pat sąlygos vystyti savo kūrybinę veiklą, kaip muzikos atlikėjams, aktoriams ar baleto šokėjams. Netolygios galimybės plėtoti savo veiklą riboja menų sričių įvairovę.

28.2. Kultūros srityje veikia individualiems talentams skirtos veiklos finansavimo ir skatinimo sistemos. Yra skiriamos valstybės stipendijos kultūros ir meno kūrėjams, dalis

savivaldybių taip pat kūrėjams skiria įvairaus dydžio stipendijas (pvz. Kauno, Klaipėdos, Vilniaus, Šiaulių, Panevėžio miestų, Joniškio rajonas stipendijos). Kūrėjams skatinti yra skiriamos premijos – valstybės kultūros ir meno premijos, Kultūros ministerijos bei savivaldybių premijos. Tačiau stinga šių sistemų stebėsenos, jų rezultatų analizės, aktualių poreikių ir prioritetų identifikavimo, ekspertų darbo refleksijos, grįžtamojo ryšio su finansavimą ar apdovanojimus gaunančiais menininkais. Trūksta sistemingesnių premijų laureatų kūrybos sklaidos priemonių, ilgalaikių stipendijų aukščiausią nacionalinį ir tarptautinį pripažinimą įgijusiems Lietuvos menininkams. Atlikus analizę, finansavimo ir skatinimo sistema turi būti tobulinama taip, kad neribotų meno sričių įvairovės, suteiktų geresnes sąlygas kūrėjams, padėtų pasiekti aukštesnius rezultatus ir platesnę kultūros sklaidą.

28.3. Lietuvos kultūros talentai, turėdami galimybes, aktyviai dalyvauja tarptautiniuose meno raidos procesuose. Tarptautinis bendradarbiavimas padeda plėtoti ir meno reiškinių kokybę Lietuvoje. Tarptautinėje erdvėje aktyvūs Lietuvos menininkai kuria globalų kultūros diskursą, taip prisidedami ir prie Lietuvos vardo garsinimo. Tarptautinės veiklos galimybės taip pat nėra tolygiai prieinamos skirtingose meno srityse dirbantiems, skirtingų kartų menininkams. Būtina atlikti sistemingą kiekvienos meno srities raidos analizę, nustatyti kiekvienos srities, joje dirbančių kūrėjų poreikius, problematiką, suformuluoti uždavinius ir prioritetus tarptautinei Lietuvos meno kūrėjų ir kultūros profesionalų darbų sklaidai ir tarptautinio bendradarbiavimo skatinimui.

28.4. Vystant talentus svarbų vaidmenį atlieka atskirų meno sričių kompetencijų centrai. Įkūrus Lietuvos kino centrą išaugo lietuviškos kino produkcijos gamyba, padidėjo lietuviškos kino produkcijos žiūrovų dalis. Lietuvos kultūros institutas rūpinasi lietuvių literatūros vertimais ir sklaida užsienyje. Įkūrus Lietuvos kultūros tarybą įtvirtintas konkursinis architektūros, dizaino, šiuolaikinio šokio, šiuolaikinio cirko sričių finansavimas. Lietuvos šokio informacijos centro veikla neabejotinai atliko esminį vaidmenį Lietuvoje formuojant šiuolaikinio šokio sritį. Tokie kompetencijų centrai kaupia ir skleidžia informaciją apie konkrečias meno sritis Lietuvos ir tarptautiniu lygmeniu, skatina srities vystymąsi ir plėtrą, vykdydami aktyvią tinklaveiką, sklaidą, edukacines profesionalams skirtas veiklas. Meno kūrėjų organizacijos atstovauja kūrėjus, teikia ekspertinę pagalbą kultūros politikos formavimo klausimais. Ne visi konkrečiose meno srityse veikiantys kompetencijų centrai (meno kūrėjų asociacijos, informacijos ir leidybos centrai) yra vienodai aktyvūs. Tokias funkcijas atliekančios nevyriausybinės organizacijos priklausomos nuo kintančio projekcinio finansavimo. Reikia stiprinti visų meno sričių kompetencijų centrus (menininkų bendruomenes, meno kūrėjų sąjungas, informacijos, menininkų rezidencijų centrus, skėtines organizacijas ar kt.). Centrai turi turėti galimybę aktyviau įsitraukti į konkrečios meno srities plėtojimą, sudarant prielaidas nacionalinio meno sklaidai ir tarptautiniam kultūriniam bendradarbiavimui, padedant formuoti bendrą šalies meno raidą, skatinant menininkų mobilumą ir kūrybiškumą.

28.5. Įgyvendinus šį uždavinį kiekviena iš meno sričių bus vystoma tinkamiausiu jai būdu, sprendžiant aktualiausias srities problemas, nuosekliai stiprinant ir pasitelkiant individualių kūrėjų ir jų organizacijų potencialą, siekiant skatinti kultūros ir meno raidą Lietuvoje, jų sklaidą pasaulyje, panaudojant šį potencialą XXI a. visuomenei reikalingiems įgūdžiams stiprinti

29. Antro Strategijos tikslo antras uždavinys – skatinti tolygų, aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms.

29.1. Lietuvoje pastebimi dideli kultūrinio turinio vartojimo skirtumai skirtingose geografinėse vietovėse ir tarp skirtingų visuomenės grupių. Regionuose kokybiškas kultūrinės paslaugas įmanoma plėtoti pritraukiant kultūrinį turinį iš didžiųjų miestų, tačiau tam ne visur pritaikyta infrastruktūra. Dalyje tarpinio dydžio centrų ir apskričių centrų nėra profesionalios muzikos ar scenos menų kolektyvų gastrolėms ar keliaujančioms vizualaus meno parodoms eksponuoti pritaikytų erdvių. Būtina užtikrinti tolygų, aukštos meninės vertės, įvairių meno formų judumą tarp skirtingų miestų ir regionų. Taip pat siektina, kad būtų nuolat ir tolygiai pristatoma pasaulinio lygio užsienio menininkų kūryba, tarptautiniai kultūros procesai. Regionų centrų

kultūrinę infrastruktūrą turėtų būti siekiama pritaikyti kokybiško kultūrinio turinio sklaidai, tačiau reikėtų toliau panaudoti ir alternatyvias erdves, paveldo objektus, viešąsias erdves.

29.2. Vaikai (įskaitant ankstyvąjį amžių) ir jaunimas, tautinėms bendruomenėms priklausantys asmenys, negalia turintys asmenys, senjorai, kitų socialinių grupių atstovai turi skirtingų kultūrinių poreikių, taip pat ir skirtingas ekonomines galimybes mokėti už kultūrinį turinį. Pažinti šiuos poreikius savivaldai yra lengviau nei centrinės valdžios institucijoms. Tačiau tik dalis savivaldybių atlieka nuoseklią gyventojų kultūrinių poreikių analizę, strategiškai planuoja kultūrinę veiklą bei savo įstaigoms nustato auditorijų plėtros uždavinius. Siekiama, kad būtų aktyviau kuriamas ar pritaikomas skirtingus poreikius turinčioms auditorijoms aktualus kultūrinis turinys, o kultūros veiklos bei auditorijų plėtra planuojamos bendradarbiaujant savivaldybėms ir jų institucijoms. Atminties institucijose turėtų būti skiriama daugiau dėmesio šiuolaikinės edukologijos ir psichologijos žinių plėtrai, lankytojų poreikių pažinimu grįstai edukacinei veiklai. Taip pat būtina plėsti šiuolaikinių, inovatyvių, įtraukiančių edukacinių programų pasiūlą bei prieinamumą, tuo pačiu efektyvinant komunikaciją su tikslinėmis auditorijomis.

29.3. Augant interneto ir virtualios informacinės erdvės aprėpčiai, įtakai ir galiai įvairioms vartotojų grupėms, plečiasi ir kultūros sklaidos galimybės. Kultūros sklaidai persikeliant į virtualią erdvę, mažinama regioninė, turtinė, amžiaus, negalios ir pan. gyventojų atskirtis, tokiu būdu sudaromos sąlygos nepriklausomai nuo asmens gyvenamosios vietos gauti įvairias kultūros paslaugas. Todėl kultūros institucijoms svarbu sudaryti sąlygas kurti ir plėtoti integralias virtualių paslaugų platformas, kurios leistų plėsti vartotojų auditoriją, didinti kokybiškų paslaugų įvairovę ir prieinamumą visiems Lietuvos gyventojams, įvertinant informacinės visuomenės atskirties problematiką.

29.4. Įgyvendinus šį uždavinį visoje Lietuvos teritorijoje kokybiškų kultūros paslaugų pasiekiamumas bus tolygesnis, sumažės kultūrinė atskirtis, nes įvairios visuomenės grupės turės didesnes galimybes rinktis ir naudotis joms pritaikytomis aktualiomis kultūros paslaugomis ir šiuolaikinėmis formomis.

30. Antro Strategijos tikslo trečias uždavinys – plėtoti dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdant kultūrines kompetencijas visą gyvenimą.

30.1. Bazinės kultūrinės kompetencijos yra ugdomos šeimose, bendraminčių rate, formalaus ir neformalaus švietimo sistemose, savarankiškai. Kultūros paso priemonė sudaro galimybę vaikams ir jaunimui, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties ar gyvenamosios vietos, pažinti įvairius meninės raiškos būdus ir kultūros paveldą. Meno kolektyvų, studijų, būrelių veikla taip pat atlieka reikšmingą kultūros pažinimo ir ugdymo, saviraiškos, pagarbos tradicijoms ir šiuolaikinės kūrybos suvokimo ugdymo paskirtį, tad būtina pasirūpinti jų tinklo išlaikymu bei neformaliojo ugdymo plėtra.

30.2. Tačiau kultūros įstaigų įgyvendinamos edukacijos veiklos retai derinamos su bendrojo lavinimo programomis. Švietimo sektorius nepakankamai naudoja kultūros įstaigų kuriamas vertes ugdymo procesuose. Be to, neužtikrinamas pasiteisinusių projektų tęstinumas. Ir toliau reikia siekti, kad kultūrinis ir kūrybinis turinys būtų įtvirtintas mokykloje ir už jos ribų. Švietimo sistemoje plėtojamos partnerystės su kultūros organizacijomis turi praturtinti formaliojo ir neformaliojo švietimo procesus. Formaliajam švietimui turėtų būti plačiau naudojamos įvairios meno formos, įtraukiant ir kiną, videomeną, gatvės meną, neakademinę muziką, dizainą, šokį, jaunimui aktualius raiškos būdus.

30.3. Kultūros edukacijos kokybė glaudžiai susijusi su švietimo kokybe. Lietuvoje mokyklų tinklas yra nevienalytis kokybės ir meno šakų bei formų aspektu. Esant dideliems skirtumams tarp mokyklų, vaikai ir jaunimas įgauna ir skirtingos kokybės bazines kultūrines kompetencijas. Pavyzdžiui, Lietuvos teritorijoje muzikos mokyklos paplitusios ganėtinai nuosekliai. Dailės mokyklų kiekis yra ženkliai mažesnis, dramos – dar mažesnis. Dalies kitų meno sričių atveju vaikams yra prieinamos tik privačios mokyklos, atskiros studijos ar pavieniai renginiai, jų paslaugomis neturi galimybės naudotis visos visuomenės grupės (pavyzdžiui, baletas, fotografijos,

dizaino, kūrybinio rašymo). Tokia situacija nesudaro galimybių visiems vaikams rinktis jiems įdomias saviraiškos formas ir aktyviai dalyvauti kultūroje, todėl švietimo ir kultūros įstaigos turėtų formuluoti bendrus tikslus subalansuojant visų meno sričių prieinamumą neformaliajame švietime.

30.4. Būtina toliau nuosekliai įgyvendinti ir plėsti skaitymo skatinimo programą – formuoti visuomenės teigiamą požiūrį į skaitymą, diegti skaitymo kultūrą nuo mažens, stiprinti mokinių skaitymo gebėjimus pasitelkiant kūrybišką literatūros ir knygos kultūros populiarinimą. Skaitymo įgūdžius galima palaikyti ir stiprinti taikant modernias skaitymo strategijas (pritaikytas pagal amžiaus bei socialinių grupių poreikius), palaikyti ir plėtoti skaitymą skatinančią aplinką bei užtikrinti jos prieinamumą, užtikrinti meninę vertę turinčios literatūros kryptingą ir nuoseklią sklaidą nacionaliniu bei tarptautiniu mastu, puoselėti knygos meno suvokimą.

30.5. Neformalusis suaugusiųjų švietimas tenkina suaugusiųjų (nuo 18 metų) įgytų ar papildomų kvalifikacijų, kompetencijų bei asmeninio tobulėjimo poreikius. Kultūros ir meno įstaigos bei organizacijos siūlo suaugusiesiems įvairių programų bei veiklų, tačiau šios veiklos retai organizuojamos atsižvelgiant į suaugusiųjų kultūrinės edukacijos poreikių analizę, grįžtamąjį ryšį. Būtinai kultūros įstaigų siūlomų mokymo(si) priemonių ir veiklų pritaikymas konkrečios miestų ar regionų auditorijos poreikiams, suaugusiųjų įtrauktis ir tęstinumo užtikrinimas.

30.6. Įgyvendinus šį uždavinį kultūrinis ir kūrybinis turinys įtvirtinamas formaliojo ir neformaliojo švietimo sistemoje. Neformaliojo švietimo sistema užtikrins kokybiškas įvairių meno sričių vaikų ir jaunimo meninio ugdymo paslaugas, laiku atpažins talentus ir padės jiems skleisti. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistema siūlys kultūrinio ir kūrybinio švietimo galimybes suaugusiesiems. Vietos lygmeniu kūrybinės edukacijos paslaugas teikiantiems specialistams bus suteikiamos kvalifikacijos tobulinimo galimybės, skatinama keistis gerąja patirtimi ir jungtis į profesinius tinklus.

31. Trečias strategijos tikslas – formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą.

31.1. Svarbus tvirtos visuomenės požymis yra gebėjimas kritiškai mąstyti, vertinti gaunamą informaciją, atsakingai formuluoti ir įvairiomis priemonėmis išreikšti savo pilietinę poziciją. Lietuvos Respublikos Konstitucija sudaro prielaidas nevaržomai skleisti informaciją ir idėjas, saviraiškos laisvės realizavimą sieja su pareigomis ir atsakomybe. Visuomenės informavimo sritį reglamentuojantys įstatymai įtvirtina pagrindinius profesinius žiniasklaidos standartus ir savitvarkos sistemą, numato tam tikrus valstybės finansinės paramos mechanizmus. Tačiau šios prielaidos dar negarantuoja visuomenės informacinio saugumo, atsparumo informacinėms grėsmėms, viešosios informacijos patikimumo ir prieinamumo. Siekiant užtikrinti pliuralistinę, tvarią, tiek vidinėms, tiek išorinėms grėsmėms atsparią visuomenės informavimo aplinką būtinos maksimaliai neutralios valdžios priemonės, kad būtų išlaikyta pusiausvyra tarp žodžio laisvės ir informacinio saugumo interesų.

31.2. Šiandien reikšmingu pilietiškai aktyvios, įgalintos, brandžios žinių visuomenės požymiu ir reikalingu instrumentu tampa medijų ir informacinis raštingumas. Visuomenės gebėjimas įvertinti viešojoje erdvėje skleidžiamą informaciją bei nuomones, prireikus atpažinti manipuliacijas, netikrus ar nepatikimus pranešimus ir jų šaltinius, kritinis jų įvertinimas gali svariai kompensuoti žalingos informacijos įtaką, lemti visuomenės nuotaikas, pavyzdžiui, nusivylimą ar pasididžiavimą savo šalimi, taigi ir tolimesnę šalies raidą.

31.3. Tinkamai išsaugotas ir įveiklintas kultūros paveldas padeda išsaugoti istorinę atmintį, suvokti savo šalies tautines ir daugiakultūres tradicijas bei Lietuvos vietą Europos ir pasaulio istorijoje. Aktyvus ir sąmoningas visuomenės naudojimas kultūros paveldu skatina pagarbą tautinėms tradicijoms bei vertybėms, toleranciją ir atvirumą įvairioms kultūroms. Todėl valstybės politika kultūros paveldo srityje turėtų remtis integralumo, kompleksiskumo ir tausojančio naudojimo principais. Aktualizuojant tiek materialų, tiek nematerialų kultūros paveldą reikia rinktis formas, kurios pabrėžtų turinio autentiškumą ir užtikrintų jo gyvybingumą, plėtotų visuomenės

teigiamą požiūrį į etninę kultūrą kaip praturtinantį šiuolaikinę asmenybę dėmenį, galintį suteikti unikalių patirčių.

31.4. Istorinių ir kultūrinių įvykių pasakojimą bei komunikaciją vykdančios atminties institucijos, kurios į savo veiklas įtraukia gyventojus, atlieka svarbią visuomeninę funkciją. Tačiau atminties institucijų potencialas nėra pakankamai išnaudojamas kuriant ir puoselėjant visuomenės grupių solidarumą, mažinant regioninę, socialinę ir kultūrinę atskirtį, stiprinant ryšius tarp skirtingų socialinių grupių narių, įtvirtinant europines vertybes. Atsižvelgiant į tai, jog skaitmeninė aplinka iš esmės keičia vartotojų informacinę elgseną – kasdien vidutiniškai aštuonias valandas praleidžiama naudojantis įvairiomis medijomis – kūrybingos atminties institucijų veiklos užtikrinimui reikalingi inovacijomis pagrįsti ir informacinės visuomenės poreikius atitinkantys sprendimai. Kadangi Lietuvos atminties institucijos kaupia šaliai ar atskiram regionui svarbias kultūros paveldo kolekcijas, formuodamos savo veiklos perspektyvas jos turėtų atsižvelgti į tokį vartotojų elgsenos modelį bei atitinkamai pritaikyti paslaugas. Tačiau kartu reikia siūlyti ir kitas įtraukias priemones, pavyzdžiui, ugdymą autentiška tradicijų patirtimi, kultūrinę ir praktinę edukaciją.

32. Trečio Strategijos tikslo pirmas uždavinys – stiprinti gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias.

32.1. Manipuliavimas viešąja informacija didžiausią neigiamą poveikį visuomenėje sukelia ten, kur yra kultūrinio, istorinio raštingumo ir pilietinio tapatumo ar jo suvokimo stoka. Dėl šios priežasties kultūros įstaigos – muziejai, bibliotekos, archyvai, kultūros centrai, scenos meno, kultūros paveldo ir kitos įstaigos – turi patikėti ne tik turima galia ugdyti visuomenę, bet ir aktyviai priimti jos edukatoriaus vaidmenį. Suvokiant kultūrą kaip minkštosios galios įrankį, paraleliai svarbu sukurti informacinių grėsmių valdymo ir strateginės komunikacijos sistemą visose kultūros srityse, o kultūros edukacijos priemonėmis ir kultūros paslaugomis minėtam poveikiui kurti koordinuotą atsaką, dalijantis patirtimi, ugdant kultūros įstaigų darbuotojų strateginės komunikacijos kompetencijas, gebėjimus atpažinti neigiamą įtaką ir iš to kylančias grėsmes.

32.2. Gyventojų atsparumo grėsmėms, pilietinio aktyvumo ir žinių stiprinimui gali reikšmingai pasitarnauti sukurtas ir išvystytas bibliotekų tinklas, pasiekiantis kaimus ir mažesnes gyvenvietes. Šalies bibliotekos yra didžiausia valstybės informacinė infrastruktūra, užtikrinanti, kad visi Lietuvos gyventojai galėtų naudotis informaciniais šaltiniais bei paslaugomis, gautų kokybišką ir patikimą informaciją. Kita vertus, bibliotekų vaidmuo plečiasi, t. y. bibliotekos nebėra vien dokumentinio, kultūrinio paveldo kaupimo ir saugojimo įstaigos, užtikrinančios informacijos prieigą. Jos atlieka ir konsultavimo, ekspertinę veiklą, taip pat jose įgyvendinamos ir plėtojamos į bendruomenę orientuotos paslaugos. Turėdamos patirties ir kompetencijų, turtingą mokymosi aplinką, bibliotekos galėtų tapti visuomenės medijų ir informacinio raštingumo ugdymo koordinatorėmis, aktyviomis mokymo(si) dalyvėmis, gebančiomis derinti skirtingas jo formas, integruoti medijų ir informacinio raštingumo ugdymą į formalųjį ir neformalųjį švietimą. Todėl ypač svarbu pritaikyti bibliotekų turimus išteklius stiprinant gyventojų medijų ir informacinio raštingumo, kritinio mąstymo, atsparumo informacinėms grėsmėms kompetencijas.

32.3. Sparčiai augant didelės apimties duomenų (angl. *big data*) kiekiui, kurių analizė sukuria prognozavimo galimybes ir pridėtinę vertę ne tik verslo organizacijoms, bet ir pilietinei visuomenei, bibliotekos ir archyvai, kaip didelę informacijos ir duomenų kaupimo, tvarkymo ir valdymo patirtį turinčios atminties institucijos, gali įsitraukti į strategines valstybės informacijos išteklių valdymo veiklas, skirtas kaupti, apdoroti ir panaudoti didžiuosius duomenis. Turėdamos reikalingų žinių ir gebėjimų suvienyti savo, verslo ir mokslo institucijų veiklą, bibliotekos gali kurti ir teikti išplėstines informacijos analizės ir tyrimų paslaugas, tyrimuose naudoti integruotus metodus, o jų pagrindu kurti skaitmeninių mokslo tyrimų duomenų sistemas, įgalinančias panaudoti naujausias technologijas duomenims rinkti, sisteminti, analizuoti ir vizualizuoti.

32.4. Konsoliduojant valstybės informacinius išteklius, tobulinant jų valdymą, gerinant informacinių išteklių duomenų pasiekiamumą, vis reikšmingesnis tampa valstybinės archyvų sistemos institucijų vaidmuo. Vienas iš pagrindinių valstybės archyvų veiklos prioritetų yra didinti

prieigą prie valstybės archyvuose saugomų Nacionalinio dokumentų fondo dokumentų – ne tik popierinių ir elektroninių dokumentų, bet ir registrų ar informacinių sistemų skaitmeninių įrašų, saugotinių istorinių ir kitų tyrimų tikslais – ir skatinti visuomenės domėjimąsi jais. Perdavus registrų ar informacinių sistemų skaitmeninius įrašus saugoti valstybės archyvams, padidės juose kaupiamų ir saugomų duomenų apimtys, taip pat bus padidintas skaitmeninių įrašų saugumas. Taip didės valstybės archyvų teikiamų paslaugų apimtys ir gerės paslaugų kokybė.

32.5. Kitas demokratinės visuomenės sergėtojo vaidmuo tenka žiniasklaidai. Bet kokios intervencijos į šią sritį turi būti kruopščiai pasvertos ir neturi sumenkinti esminių šios srities principų – nepriklausomumo, įvairovės (pliuralizmo) ir savireguliacijos. Kita vertus, visuomenės informavimo srities dalyviai, reikalaudami skaidrumo iš visų kitų visuomenės institutų, šią savybę pirmiausia turi nepriekaištingai demonstruoti patys. Todėl siekdama išlaikyti visuomenės interesų pusiausvyrą, formuodama valstybės politiką visuomenės informavimo srityje ir koordinuodama jos įgyvendinimą, valstybė turi sukurti ir palaikyti tokią ekonominę, politinę atmosferą, kuri būtų pagarbi visuomenės informavimo sričiai, tačiau reikli jos skaidrumui. Skaidrumas šiuo atveju neturi būti siejamas tik su žiniasklaidos interesų atskleidimu visuomenei, bet taip pat su automatizuoto žinių valdymo, dirbtinio intelekto, informacijos atrankos, pateikimo ir šalinimo algoritmų bei kitų technologijų taikymu žiniasklaidos veikloje. Laikantis minėtų principų svarbu užkirsti kelią ne tik informacijos, bet ir žiniasklaidos priemonių ar organizacijų monopolizavimui. Tam reikalinga sukurti ir įdiegti veiksmingesnius antimonopolinius instrumentus.

32.6. Įgyvendinus šį uždavinį informacinėje aplinkoje padidės kokybiškos informacijos ir žurnalistikos apimtys, sumažės dezinformacijos atvejų, į neigiamus visuomenės informavimo reiškinius dažniau reaguos pati visuomenė. Visuomenėje išaugs nuomonių raiška ir įvairovė, viešųjų diskusijų kokybė. Visuomenė ilgainiui taps atsparesnė vidaus ir išorės grėsmėms bei jų neigiamam poveikiui.

33. Trečio Strategijos tikslo antras uždavinys – stiprinti visuomenės kritinį mąstymą profesionaliai vertinant kultūros reiškinius.

33.1. Lietuvos piliečių kultūros, mąstymo, elgsenos pokyčiai ir visuomenės vertybės valstybės strategijoje vertinamos kaip lemiančios sėkmingą šalies raidą, padedančios pasirengti drąsiai priimti globalios konkurencijos iššūkius²⁹. Tačiau pakitę informacijos vartojimo visuomenėje įpročiai įtvirtino pramoginį informacijos žanrą, pastumdami į šalį kultūrinę, tiriamąją, analitinę informaciją ir žurnalistinę veiklą. Kadangi kultūrinė tematika dažniausiai perteikiama kultūros medijose, kultūros refleksija, su tam tikromis išimtimis, nežadina didžiosios visuomenės dalies smalsumo, neįtraukia jos į kultūros lauką. Lygiagrečiai stebimas per menkas valstybės dėmesys profesionaliajam kultūros įvykių ir reiškinių vertinimui. Siekiant skatinti aukštos vertės kultūros prieinamumą taip pat būtina kokybišką meno procesų refleksiją atliekanti meno kritika, kuri pristato ir aiškina visuomenei šiuolaikinius meno ir kultūros procesus. Šiandien ši funkcija yra nepaprastai aktuali – šiuolaikinis menas aktyviai dalyvauja dabarties visuomenės procesuose ir juos reflektuoja. Tačiau Lietuvos kultūrinė žiniasklaida išlieka itin fragmentuota, o popierinės spaudos tiražai yra maži.

33.2. Aktyvesnis visuomenės įsitraukimas į kultūrinės, analitinės informacijos vartojimą galėtų prisidėti ir prie pažangesnio šios srities subsidijavimo modelio kūrimo. Tobulinant esamus valstybės paramos žiniasklaidai mechanizmus svarbu užtikrinti, kad jie ne tik skatintų Lietuvos žiniasklaidos, šalies informacinės erdvės gyvybingumą, tvarumą, įvairovę ir kultūros raidą, bet ir sudarytų sąlygas didesniai valstybės biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumui, geresnei kontrolei ir atskaitingumui. Tobulinant valstybės paramos žiniasklaidai sistemą reikia kokybiškai atnaujinti tarpininkų įgyvendinamą jos mechanizmą (Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, Lietuvos kultūros taryba ir kt.), konsoliduoti finansinius išteklius, prioritetizuoti paramos sritis ir kryptis,

²⁹ Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“: <https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030>.

ieškoti naujų paramos formų, užtikrinančių šios srities nepriklausomumą ir tvarumą. Tarp prioritetinių paramos sričių pirmiausia turi būti matomos tos, kuriose vyksta nuolatinė kultūros vertybių sklaida, kritinė refleksija, kuriose skatinama pilietinės visuomenės pažanga, prisidedama kuriant gyvybingus regionus.

33.3. Kultūrinio ir informacinio raštingumo srityje siūlytina didinti Lietuvos visuomeninio transliuotojo vaidmenį ir kultūrinės bendruomenės dalyvavimą, panaudojant jų potencialą, resursus ir novatoriškus sprendimus kūrybiškumo skatinimui, kultūros ir medijų edukacijai.

33.4. Įgyvendinus šį uždavinį bus sustiprintas kultūrinės žiniasklaidos vaidmuo viešojoje erdvėje, užtikrinta aktyvesnė šiuolaikinės kultūros procesų kritinė refleksija, jos sklaida ir prieinamumas visuomenei.

34. Trečio Strategijos tikslo trečias uždavinys – plėtoti nacionalinį sąmoningumą, materialaus ir nematerialaus paveldo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje.

34.1. Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo gyvybingumas užtikrinamas, kai jis natūraliai įsiliesia į mūsų kasdienį gyvenimą, jį veikdamas ir praturtindamas. Istoriniai architektūros paminklai, archeologinės vietovės, sakralinis paveldas, tautosaka, tarmės, muzikinis ir choreografinis folkloras, papročiai, tradiciniai amatai suteikia visuomenei tapatybės ir tęstinumo pojūtį, todėl kultūros paveldas turėtų būti pristatomas ir komunikuojamas pozityviai, integruojant į formaliojo švietimo bei ugdymo procesus, kaip įvairių disciplinų pažinimo priemonė, edukacinė erdvė. Kultūros paveldo objektams įveikinti ir tradicijos gyvybingumui užtikrinti turėtų būti derinamos tradicinės bei šiuolaikinės priemonės, kurios padėtų suvokti paveldo autentiškumą įvairiais, taip pat novatoriškais, būdais (skaitmeninimas, kinas, šiuolaikinis menas, dizainas, interaktyvus pažinimas ir pan.). Taip pat reikia įgalinti ir vietos bendruomenes bei menininkus kuo daugiau lokalinio tapatumo apraiškų perduoti per gyvąją tradiciją. Taip nuo mažens būtų ugdomas kultūros paveldo vertės suvokimas, atsakomybė bei tausojantis naudojimas.

34.2. Šiuolaikinei visuomenei pradeda trūkti esminių žinių apie etninę kultūrą, nes nutrūko nuoseklus tradicijos perdavimas iš kartos į kartą, nemažai šios kultūros formų sunyko. Vis dar nesudaromos sąlygos visaverčiam, kvalifikuotam etninės kultūros integravimui į ugdymo sistemą. Visuomenėje formuojasi skeptiškas požiūris į etninės kultūros reiškinius, kurie stereotipiškai suvokiami kaip neaktualūs, provincialūs. Tuo tarpu etninė kultūra apima reiškinius nuo tautos proistorės iki šiuolaikinės kasdienybės, reiškiasi visose tautos gyvenimo srityse (tiek miesto, tiek kaimo aplinkoje), yra dinamiška ir atsinaujinanti. Siekiant auginti etninės kultūros visuomeninę vertę turi būti sudaromos sąlygos jos pažinimui, gyvosios tradicijos tęstinumui, kūrybiškai raidai. Formuojant teigiamą visuomenės nuomonę apie etninę kultūrą išskirtinis vaidmuo turi tekti žiniasklaidai, socialiniams tinklams, kitoms šiuolaikinėms komunikacijos priemonėms bei kultūros industrijoms, kuriant patrauklius produktus (laidas, žaidimus, edukacines interaktyvias programas ir pan.), pritaikytus įvairioms tikslinėms grupėms ir juos skleidžiant.

34.3. Istorinio naratyvo pristatymas visuomenei gali vykti tiek per edukacines programas atminties institucijose, tiek per šiuolaikinę kūrybą ir meną. Tačiau šiuolaikinės kūrybos srityje išlieka istorinio naratyvo sklaidos problemų, kurias iliustruoja kino prieinamumo pavyzdys: Lietuvoje 1,1 mln. gyventojų neturi galimybės savo savivaldybėje žiūrėti profesionalų kiną. Todėl turėtų būti intensyviai plėtojamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas dėl Lietuvos istorinę atmintį aktualizuojančio meno sklaidos, atminties institucijų eksponatų bei ekspozicijų prieinamumo, šiuolaikinio kultūros ir meno kūrėjai skatinami kurti istorinėmis, tautinį tapatumą įprasminančiomis temomis, sudaromos fizinės ar virtualios galimybės šiuos kūrinius pristatyti kuo platesnei auditorijai. Viena populiariausių, visoms kartoms prieinamų, veiksmingiausių tautinį tapatumą ugdančių priemonių yra Dainų švenčių tradicija, įtraukta į UNESCO reprezentatyvųjį nematerialaus kultūros paveldo registrą. Jos tąsa ir ateityje turėtų būti siejama su visuomenės konsolidavimu, jos brandos, savivertės stiprinimu.

34.4. Atminties institucijos turėtų būti iniciatyvios, atsiverdamos visuomenei kaip kūrybiška, moderni ir atvira pasaulio pažinimo erdvė. Jose turėtų vykti nuoseklus, moksliniais

tyrimais grįstas istorinių įvykių pasakojimas ir visuomeninių aktualijų permąstymas. Tiek atminties, tiek profesionalaus meno institucijų bei kūrėjų ištekliai gali būti panaudojami nagrinėti aktualias šiandienos problemas (migracija, atsakingas vartojimas, tolerancijos stoka ir pan.), į kūrybos procesą įtraukiant tikslines grupes, vietas (miesto, regiono, miestelio, apylinkės) bendruomenes, užsienio lietuvius, tautinių mažumų bendrijas.

34.5. Įgyvendinus šį uždavinį visuomenė geriau suvoks savo ryšį su šalies kultūros paveldo vertybėmis bei jaus atsakomybę už jų išsaugojimą. Padidės atminties institucijų bei kultūros paveldo objektų prieinamumas ir patrauklumas, paveldo objektų valdytojai aktyviai plėtos dialogą su bendruomenėmis. Didesnė visuomenės dalis pažins savo šalies istoriją tiek atminties institucijose, kultūros paveldo objektuose, tiek per šiuolaikinę kūrybą, suvoks ir vertins etninę kultūrą, bus sąmoningesnė, darnesnė ir tolerantiškesnė.

35. Ketvirtas Strategijos tikslas – kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai.

35.1. Tam, kad tautos sukauptas istorinis kultūrinis palikimas būtų perduotas ateities visuomenei, turi būti užtikrintas valstybės dėmesys ir finansiniai ištekliai. Valstybės politikoje turi būti aiškus sutarimas, kurie reiškiniai, vertybės, simboliai, liudijimai sudaro mūsų tautos vertybinį centrą – nacionalinį kultūros branduolį, be kurio neįmanomas tautos gyvybingumas ateityje. Pagrindiniai valstybės istorijos simboliai, valstybinių švenčių ir sukakčių minėjimas, istorinių asmenybių atminties įprasminimas, meno kūrėjų pasiekimai, dainų švenčių bei etninės kultūros tradicijos telkia mūsų tautą Lietuvoje ir pasaulyje, suteikia pasididžiavimo ir bendrystės jausmą. Taip pat būtina deramai pasitikti dabarties iššūkius, kylančius lietuvių kalbai, toliau užtikrinti jos kaip valstybinės kalbos statusą ir gyvybingą raidą.

35.2. Kultūra atlieka svarbią funkciją, kuri neabejotinai kuria socialines ir ekonomines vertes, tačiau jas dažniausiai nėra paprasta tiesiogiai apibrėžti ir pamatuoti. Didelę dalį kultūrinių paslaugų finansuoja ne tik valstybė, bet ir kultūrinės paslaugas gaunantys vartotojai. Kultūros ir kūrybinės industrijos prisideda prie ekonomikos augimo ir konkurencingumo, rinkos santykiais grįstų darbo vietų kūrimo, tačiau netiesioginės kultūros operatorių kuriamos ekonomikos vertės Lietuvoje nėra tinkamai analizuojamos bei apskaičiuojamos. Šiuo metu nėra išplėtotas kokybinis kultūrinių veiklų kuriamos socialinės-ekonominės naudos vertinimas.

35.3. Kokybiškos kultūros paslaugos daro įtaką vietos gyvenimo kokybei ir regiono darbo rinkos patrauklumui: padeda regione išlaikyti darbuotojus, ypač aukštos kvalifikacijos specialistus. Vietoje veikiantys patrauklūs kultūros židiniai, efektyvus kultūros paveldo objektų įveiklinimas sudaro sąlygas smulkių verslų plėtrai. Tokių kultūriškai aktyvių židinių plėtojimas galėtų būti pasitelkiamas miesto erdvėms atnaujinti, regionų gyvybingumui stiprinti. Vienas vertingiausių ir didžiausio potencialo socialinio kapitalo auginimo šaltinių – vietos bendruomenės, tačiau joms šiuo metu trūksta paskatų ir pritaiktų priemonių naudoti kultūros turinį ir resursus vietos, regiono identiteto sukūrimui ir stiprinimui.

35.4. Analizuojant mokesčių politiką galima teigti, kad buvusios Rytų bloko šalys, siekdamos atkurti filantropijos tradiciją, taiko ženkliai didesnes mokesčio lengvatas, nei, pavyzdžiui, Šiaurės šalys. Įprastinė tarptautinė mokesstinė politika labdaros ir paramos klausimais yra siekis šių veiklų pakartotinai neapmokestinti. Nepaisant įmonėms gana palankios mokesstinės politikos ir unikalių mokesčių priemonių, tarptautinėje organizacijos „Charities Aid Foundation“ apžvalgoje „World Giving Index“ Lietuva yra vienoje paskutinių vietų iš 144 šalių. Rėmėjų lėšos valstybės scenos meno įstaigoms 2017 m., lyginant su 2015 m., sumažėjo 23 proc.³⁰ Atkreiptinas dėmesys, jog šis sumažėjimas iš dalies yra sietinas su 2017 m. pradėtais taikyti naujais alkoholio reklamos ribojimais.

³⁰ 2018 m. Valstybės kontrolės atlikto valstybinio audito ataskaita „Ar užtikrinama efektyvi teatrų ir koncertinių įstaigų veikla“.

35.5. Viena didžiausių kultūros ir kūrybinių industrijų verčių – tai sektoriaus tarpdiscipliniškumo kuriamos tarpsektorinės jungtys ir inovacijos. Skandinavijos šalys jau suformavo gilią kultūros turiniu ir dizainu pagrįstą inovacijų tradiciją, kuri duoda itin reikšmingų rezultatų skatinant tradicinės pramonės ir technologinių inovacijų sinergiją. Šie rezultatai atsispindi per aiškią inovacijų indekso priklausomybę nuo šalies dizaino indekso³¹. Lyginant Lietuvą su kitomis šalimis, kultūros turinys vis dar menkai išnaudojamas lietuviškų produktų gamybai ir paslaugoms, kurių eksporto apimtys yra sąlyginai mažos, o tai atskleidžia, jog Lietuvoje kultūros ekonominis potencialas nėra pakankamai išnaudotas. Lietuvos gamintojai dažniausiai gamina kitų šalių užsakymus, pagal jų dizainą ar projektus, didžiausią gaminio pridėtinę vertę palikdami užsakovui. Lietuva vis dar identifikuojama kaip pigios gamybos, bet ne kaip naujų gaminių ir inovacijų kūrėja. Siekiant Lietuvos ekonominio konkurencingumo, neišvengiamai teks pereiti nuo tradicinės gamybos prie naujų produktų kūrimo, o tam būtinas ne tik kokybiškas kultūros turinys ir kūrybinės inovacijos, bet ir gebėjimas efektyviai panaudoti kultūrą kaip vieną didžiausių pridėtinųjų verčių generuojantį ekonominį resursą.

35.6. Kiek labiau matomas ir aiškiau išreikštas kultūros indėlis Lietuvoje yra ne produktų gamybos, bet paslaugų, ypač turizmo srityje. Kultūros turinys, kultūros paveldo vertingosios savybės sudaro didžiąją ir esminę kiekvieno pasakojimo apie lankytinus objektus dalį ir yra viena pagrindinių priežasčių keliauti. Dėl šios priežasties kultūros turinys generuoja didžiąją dalį turizmo srauto į Lietuvą bei skatina vidaus turizmą, o taip pat palaiko nuo turizmo srautų priklausomas apgyvendinimo, maitinimo ir kitas paslaugas, skatina tvarią regionų plėtrą, kur vietinės rinkos paklausa būtų per menka verslo plėtrai. Tačiau šioje srityje dar reikia tvaresnio įvairių suinteresuotųjų pusių dalyvavimo bei valstybės paskatų pritraukiant privatų sektorių tiek investuoti į kultūros paveldo objektus, tiek į paslaugų plėtojimą.

35.7. Tarptautinis bendradarbiavimas kultūros srityje sudaro sąlygas naudotis naujomis žiniomis ir patirtimis, tobulinti profesinę kompetenciją, aktualizuoti savo praktikas tarptautinėje erdvėje, savo veikloje taikyti įgytą tarptautinę patirtį. Tokiu būdu skatinami įvairesni ir kokybiškesni kūrybiniai produktai ir kultūros paslaugos, prisidedama formuojant turtingą kultūrinę aplinką, plečiamos kultūros vartotojų auditorijos, didėja kultūros sektoriaus veiklos profesionalumas ir tvarumas. Integruotas kultūros tarptautiškumo socialinių, diplomatinių ir ekonominių verčių plėtojimas padeda ne tik pritraukti naujas auditorijas, bet ir stiprina Lietuvos žinomumą, ekonominį konkurencingumą, valstybės minkštąsias galias bei prisideda prie saugios tarptautinės aplinkos kūrimo.

36. Ketvirtosios Strategijos tikslo pirmas uždavinys – užtikrinti kultūros politikos vaidmenį formuojant ir įgyvendinant nacionalinius prioritetus.

36.1. Mūsų šalies šiuolaikinio kultūros ir meno kūrėjai yra gerai žinomi užsienio šalių auditorijoms, institucijoms, profesionalams. Jie kviečiami pristatyti savo kūrinius garsiausiose Europos ir pasaulio scenose, meno institucijose bei rinkose. Ne vienas užsienio kolekcininkas yra įsigijęs Lietuvos menininkų darbų. Deja, šalies muziejai nėra finansiškai pajėgūs nuosekliai kaupti tokius kūrinius, todėl valstybė negali garantuoti iškilniausių kultūros ir meno kūrinių perdavimo ateities kartoms. Sprendžiant šią problemą gali būti pasitelkiama ir privataus verslo parama, mecenatystė, bet valstybė turi sutelkti savus resursus ir pašalinti reglamentavimo kliūtis privačių rėmėjų indėliui. Kita problema – tūkstančių iš Lietuvos išgabendų kultūros vertybių užsienyje (Lietuvos metrika, Vilniaus universiteto rektoriaus skeptras, Vilniaus senienų muziejaus eksponatai) likimas. Iki šiol nėra sistemingai vykdoma šių vertybių paieška ir gražinimas į Lietuvą. Todėl būtina geriau koordinuoti įvairių institucijų pastangas siekiant šio tikslo, koncentruoti lėšas tarpsektoriniu lygiu, sukurti vieningą duomenų bazę.

³¹ https://www.researchgate.net/publication/303411085_Design-inspired_innovation

36.2. Kultūros paveldo srityje būtina užtikrinti, kad šalies valstybingumo simboliai būtų apsaugoti nuo stichinių, gamtos nelaimių, žmogaus veiklos padarinių, panaudojant visas prevencines priemones ir aukščiausias technologijas, sukuriant prioritetinių kultūros vertybių gelbėjimo strategijas nelaimės atveju. Vienas iš pagrindinių iššūkių yra Gedimino kalno sutvarkymas ir ilgalaikio stabilumo užtikrinimas. Laikas parodė, kad XX a. pabaigoje atliktų Gedimino kalno tvarkymo ir šlaitų sutvirtinimo darbų nepakako, kad būtų užtikrintas ilgalaikis kalno stabilumas. 2016 m. išryškėjęs kalno šlaitų deformacijos procesas turi būti suvaldytas ne pavienių nuošliaužų likvidavimo darbais, bet įgyvendinus kompleksinį viso Gedimino kalno sutvarkymo projektą, paremtą šiuolaikinėmis technologijomis, kurios užtikrintų ilgalaikį visų Gedimino kalno šlaitų ir ant kalno esančių kultūros paveldo statinių stabilumą. Šio projekto parengimui ir jo realizavimui turėtų būti skiriamas išskirtinis valstybės dėmesys, konsoliduojant šiam tikslui įvairių valstybinių institucijų ir mokslininkų pajėgas bei skiriant tam reikalingą finansavimą. Šios priemonės turėtų užtikrinti, kad Gedimino kalno, kaip vieno pagrindinių valstybingumo simbolių, būklė 2030 m. nebekels didesnių rūpesčių valstybei ir nuogaistavimų visuomenei.

36.3. Svarbiausių istorinių datų, sukakčių, įvykių įprasminimas ir tinkamas paminėjimas visuomenėje skatina sąmoningą Lietuvos piliečių istorinės, nacionalinės tapatybės formavimąsi, stiprina jų pagarbą valstybei, ryšį su istorija bei nacionaline kultūra. Valstybė yra atsakinga užtikrinant tam skirtų programų kūrimą, įgyvendinimą bei reikiamus resursus, tačiau kartu turi taikyti kokybinius kriterijus, nustatančius aukščiausio reikšmingumo lygį minėtiniams valstybiniais ir visuomeniniams įvykiams (reiškiniais) ar su istorinėmis asmenybėmis susijusioms sukaktims. Tuo pat metu neturi būti ribojamos visuomeninės ar savivaldybių iniciatyvos pagerbti įvairios reikšmės įvykius, reiškinius, asmenis, atsižvelgiant į jų vaidmenį ir žinomumą.

36.4. Dėl gyventojų migracijos, technologijų plėtros ir didžiųjų tarptautinių kalbų įtakos dalis lietuvių praranda tapatinimosi su gimtąja lietuvių kalba ir pasididžiavimo ja jausmą, viešojoje erdvėje, ypač skaitmeninėje, iškyla kalbos nevartojimo (o ne tik netaisyklingo vartojimo) problema, mažiau gyvybinga darosi mūsų kultūros vertybė – tarmės. Valstybinė lietuvių kalba turi būti išsaugota ir plėtojama kaip dinamiška raiškos priemonė, sustiprintas lietuvių kalbos prestižas mokyklose ir gyvenamojoje aplinkoje. Lietuvių kalba turi būti suvokiama kaip gyvas, natūraliai kintantis ir šiandieninius komunikacijos poreikius atliepantis reiškinys, o kartu – kaip tapatybės pagrindas ir nematerialus kultūros paveldas. Lietuvių valstybinės kalbos politika turi tenkinti visuomenės, įskaitant ir užsienyje gyvenančius tautiečius, socialinės, nacionalinės ir kultūrinės vienybės poreikį. Jos vaidmuo jungiant visų tautybių Lietuvos piliečius turi būti akcentuojamas, kartu išlaikant pagarbą tautinių mažumų kalboms, kitų kultūrų savitumui ir įvairovei. Elektroninėje erdvėje turi būti užtikrintas deramo lygio lituanizavimas, visavertis kalbos funkcionavimas.

36.5. Lietuvoje nėra pastatyta nė viena simfoninei muzikai tinkama koncertų salė, kuri atitiktų pasaulinius standartus, taikomus tokių objektų natūraliai akustikai. Lietuvos atlikėjai neturi kokybiškos veiklos sąlygų, o klausytojai neturi galimybės susipažinti su aukščiausio lygio atlikimo menu, nėra sukuriamos sąlygos pilnavertiškai formuoti gyventojų kultūrinių įpročių, meninio skonio, ugdyti talentų šalyje. Vilniuje yra sutelktos pagrindinės šalies muzikos atlikėjų pajėgos, veikia svarbiausi profesionalūs valstybiniai muzikos kolektyvai, neturintys jų poreikius atitinkančios infrastruktūros repeticijoms ir koncertams. Nacionalinė koncertų salė „Tautos namai“ išspręstų šią situaciją kaip visuomenei atviras daugiafunkcinis centras su klasikinės muzikos koncertų sale ir reziduojančiu orkestru. Šios salės statybą ir veiklą sostinėje reikia numatyti kaip vieną svarbiausių ateinančio laikotarpio nacionalinių kultūros investicijų.

36.6. Įgyvendinus šį uždavinį bus užtikrinta prioritetinių kultūros vertybių, Lietuvai svarbiausio materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsauga, gyvybingumas bei perdavimas ateities kartoms. Valstybė užtikrins deramą svarbiausių istorinių įvykių įprasminimą ir aktualizavimą visuomenėje.

37. Ketvirtosios Strategijos tikslo antras uždavinys – sutelkti kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti.

37.1. Siekiant įtvirtinti strateginę kultūros, kaip didžiulę vertę visuomenei ir valstybės ekonomikai kuriančio sektoriaus vaidmenį, būtina sistemiškai įvertinti visus jos kuriamus tiesioginius ir netiesioginius ekonominius bei socialinius efektus. Nežinant ir nesuvokiant kultūros kuriamos pridėtinės vertės, nesuprantamas ir jos vaidmuo visuomenėje bei valstybės ekonomikoje, poreikis investuoti į visuomenės kultūrinę veiklą, į jos paslaugų prieinamumą ir įtraukumą. Būtina sukurti kultūros generuojamos socialinės-ekonominės naudos vertinimo sistemą, kuri padėtų identifikuoti reikšmingiausias kultūros generuojamas tiesiogines ir netiesiogines vertes, jų poveikio sritis (sektorius), vertinimo kriterijus, galbūt ir kompleksinio jų poveikio bei sąsajų su kitais sektoriais įvertinamais matavimo instrumentus (pvz. kultūros reikšmingumo lygmuo gyvenimo kokybės, regionų plėtros indekse ir pan.).

37.2. Kultūra yra vienas esminių ir nepakeičiamų socialinio kapitalo formavimosi šaltinių, todėl sudaro visuomenės socialinės gerovės augimo pagrindą. Vienas vertingiausių socialinio kapitalo auginimo šaltinių – vietos bendruomenių įgalinimas naudoti kultūros turinį ir resursus socialinėms problemoms spręsti, o kartu ir vietos, regiono identitetui sukurti ir stiprinti, didinant regiono patrauklumą vietos gyventojams ir turistams. Bendruomenių dialogas su vietos valdžia sudaro sąlygas kurti paslaugas arčiausiai žmonių. Su kultūros paveldo išsaugojimu susijusios bendruomenių iniciatyvos taip pat skatina vietos gyventojų kultūrinį verslumą, įsitraukimą į vietos identiteto kūrimą ir stiprinimą veiklas. Kultūrinio verslumo (bendruomeniškumo) skatinimas, vietos lyderių ugdymas ir įgalinimas padėtų skatinti socialinę atsakomybę, regionuose įgalintų vietos bendruomenės naudotis kultūros ištekliais socialiniams, regioniniams sprendimams.

37.3. Dalyvavimas kultūroje turi esminę įtaką asmenybės, o per ją – ir visos visuomenės pažangai. Asmenys, kuriems nuo mažens sukuriamą kokybišką kultūros paslaugų pasiūlą ir sudaromas galimybes dalyvauti kultūros veiklose, kuria didesnę socialinę ir pridėtinę ekonominę vertę visuomenei: tampa kūrybiškesni, geriau išsilavinę, aktyvesni ir labiau atsakingi priimdami svarbius savo gyvenimo sprendimus, atitinkamai gaunantys didesnes pajamas, rečiau priskiriami įvairioms socialinės ar sveikatos rizikos grupėms (rečiau serga depresija, mažiau linkę į savižudybes, nusikaltimus, atsparesni skurdo kultūrai). Užsienio šalių ir pačios Lietuvos gerosios praktikos liudija, kad socialiai jautrių ar sveikatos problemų turinčiųjų įtraukimas į kultūros veiklas turi teigiamą ir reikšmingą poveikį sprendžiant socialines ir sveikatos problemas. Todėl dalyvavimas kultūroje turi būti skatinamas integruojant kultūros veiklas į sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas, įtraukiant pažeidžiamas visuomenės grupes į kultūrinę veiklą.

37.4. Kultūros paslaugų pasiūla prisideda prie vietovės ekonominio augimo. Stambaus kapitalo įmonės, planuojančios investuoti į savo verslo plėtrą Lietuvoje, dažniausiai atkreipia dėmesį ne tik į investicinę aplinką ar vietovės infrastruktūrą, bet taip pat domisi kultūrinių paslaugų įvairove, taip siekdamos užtikrinti turiningą savo darbuotojų laisvalaikį. Šiuo metu kultūrinių paslaugų žemėlapis nėra investicijų pritraukimo į Lietuvą strategijos dalis. Riboti regionuose įsikūrusių kultūros įstaigų žmogiškieji ištekliai bei kompetencijų kultūrinio verslumo srityje stoka taip pat lemia menką kultūros paslaugų, galinčių generuoti ekonominę pridėtinę vertę, pasiūlą. Kultūros židinių plėtojimas turėtų būti pasitelkiamas regionų gyvybingumui stiprinti. Todėl kultūros infrastruktūros ar kultūros paveldo atnaujinimas turi būti planuojamas kaip vienas iš neatsiejamų vietovės ekonominės regeneracijos elementų, į vietos plėtros ir atnaujinimo planavimo procesus įtraukiant visas suinteresuotas puses, skatinant jų dialogą.

37.5. Prie privačių investicijų į kultūrą ir meną skatinimo prisideda mecenatystės kultūra. Ši kultūra Lietuvoje dar nėra plačiai išnaudojama sutelkiant resursus kultūros plėtrai. Galima teigti, kad paramos teikimo/neteikimo problematiką lemia ne tik ekonominė šalies situacija ir jos mokestinė politika. Visuomenės dosnumui įtaką daro ir įvairūs kiti veiksniai, institucijų praktikos ir žmonių nuostatos. Siekiant skatinti visuomenės dosnumą būtina aktyvinti kultūros įstaigų rėmėjų paieškos veiklas bei toliau aktyviai skleisti visuomenėje informaciją apie rėmėjus ir mecenatus,

užtikrinti gerosios praktikos sklaidą. Taip pat yra siektina mažinti administracinę naštą paramos teikėjams bei spręsti dėl papildomų palankių rėmėjams mokestinių paskatų taikymo.

37.6. Valstybei aiškiau apibrėžus kultūros paveldo saugojimo prioritetus, jos skiriamos paramos lygmenis bei institucines atsakomybes, turėtų būti ieškoma investicijų pritraukimo į kultūros paveldo sritį galimybių visame fiskalinės politikos kontekste. Jau ne kartą buvo konstatuota, kad valstybės biudžeto lėšos kultūros paveldo objektų išsaugojimui neišspręs visų saugotinių paveldo objektų tvarkybos problemų – nykimo, nepriežiūros. Todėl būtina sukurti veiksmingą kompensavimo ir paskatų sistemą, kuri pritrauktų ir privačius šaltinius investuoti į paveldo aktualizavimą. Iki šiol mokestinių paskatų investuotojams nebuvo, o kai kurių finansavimo programų patirtis parodė, kad valstybės politikoje reikia lankstumo ir reglamentavimo supaprastinimo. Vienas iš būtinų sprendimų – kultūros paveldo fondo sukūrimas, kurį galėtų sudaryti įplaukos iš žalių atlyginimo, procentai nuo vystomų projektų, loterijos pajamų ar kiti šaltiniai. Analogiški sprendimai galėtų būti panaudoti muziejinių eksponatų įsigijimo, nematerialaus kultūros paveldo vertybių išsaugojimo ir kitose srityje.

37.7. Įgyvendinus šį uždavinį bus įvertintas ir aiškiau suvokiamas kultūros indėlis kuriant visuomenės gerovę, kultūros išteklių potencialas bus efektyviau naudojamas gyvenimo kokybei ir patrauklumui regionuose didinti, sustiprintos mecenavimo paskatos ir privati parama kultūrai, sukurtos naujos priemonės kultūros paveldo išsaugojimui ir aktualizavimui, formuosis kritinė masė kūrybiškų, socialiai atsakingų, ekonomiškai savarankiškų visuomenės narių.

38. Ketvirto Strategijos tikslo trečias uždavinys – skatinti kultūros ir kūrybinių industrijų (toliau – KKI) verslumą ir dalyvavimą kuriant inovacijas.

38.1. Lietuva nuosekliai užima paskutiniąsias vietas Europos inovacijų švieslenteje. Lyginant Lietuvą su kitomis šalimis, kultūros turinys vis dar menkai išnaudojamas lietuviškų produktų gamybai ir paslaugoms, kurių eksporto apimtys yra sąlyginai mažos, nors Lietuvos kultūros ekonominis potencialas yra gerokai didesnis. Todėl būtina įgalinti Lietuvos KKI dalyvauti inovacijų kūrimo priemonėse. Svarbus iššūkis, su kuriuo susiduria KKI operatoriai, yra menka gyventojų perkamoji galia ir silpna vidaus rinka. KKI įmonės ir tokiomis praktikomis užsiimančios kūrybiniai profesionalai yra smulkūs ekonominiai operatoriai. Neišnaudojamas jų potencialas kuriant klasterius ir kitas bendradarbiavimo galimybes. Jų veiklą skatinimui reikalingos šio sektoriaus specifikai pritaikytos priemonės, kuriomis būtų mažinamos tokioms veikloms būdingos ekonominės rizikos, geriau pažįstami vartotojų poreikiai, vystomos tiek vietos, tiek ir užsienio rinkos. Skirtingoms KKI sritims, ypač kinui, dizainui, architektūrai, scenos menams būdinga specifika, į kurią turi būti atsižvelgiama plėtojant šių sektorių skatinimo priemones. Teisės aktuose turi būti įtvirtinamos aiškos skirtys tarp Kultūros ministerijos ir Ekonomikos ir inovacijų ministerijos kompetencijų vystant KKI sritis, koordinuojami institucijų veiksmai įgyvendinant vietos ir užsienio rinkas plėtojančias priemones, skatinamas naujų KKI produktų vystymas, prioritetas teikiamas naujai į KKI rinkas įsiliejantiems profesionalams ir inovatyviems jų produktams, organizuojamos KKI tinklų ir klasterių sukūrimo iniciatyvos, padėsiančios kultūros operatoriams įgyvendinti bendrus kultūros paslaugų kūrimo ir plėtojimo projektus. Finansuojant KKI įmones tikslinga pasinaudoti Ekonomikos ir inovacijų ministerijos patirtimi, mikroįmonių skatinimo praktikomis.

38.2. Didelis piratinės produkcijos vartojimo lygis neigiamai veikia KKI aplinką. Autoriams reikalinga pagalba ginant savo autorines teises, taip pat komercializuojant autorinius produktus. Todėl būtina tobulinti paskatų sistemą autoriams, skatinti legalios autorinės produkcijos naudojimą, stiprinti piratavimo prevenciją, stiprinti visuomenės informavimą apie autorių teises, stabdyti piratinės produkcijos sklaidą, konsultuoti kūrybinius darbuotojus autorių teisių apsaugos klausimais.

38.3. Šiuo metu ES atminties institucijose taikomos 3D technologijos atveria mokslininkams naujas kultūros vertybių tyrinėjimo galimybes, o visuomenei leidžia virtualioje aplinkoje susipažinti su sunaikintais arba blogos būklės kultūros paveldo objektais. Šalies atminties institucijose

skaitmeninamas kultūros paveldas gali būti pakartotinai naudojamas kuriant ir plėtojant naujas ir inovatyvias elektronines paslaugas – ES valstybių narių patirtis rodo, kad skaitmeninta medžiaga gali tapti svarbia KKI, turizmo ir/ar švietimo sektorių dalimi, kurti jiems pridėtinę naudą. Tačiau Lietuvoje vis dar neišnaudojamos skaitmeninto kultūros paveldo galimybės, kurios užtikrintų paties kultūros paveldo aktyvų vartojimą ir pakartotinį naudojimą tiek komerciniais, tiek ir nekomerciniais tikslais. Reikia siekti, kad suskaitmenintas kultūros paveldas būtų kuo plačiau prieinamas, skelbiamas atvirais duomenimis. Be to, skaitmenintos šalies kultūros vertybės turi būti integruojamos į tokius skaitmeninio turinio viešinimo portalus kaip EUROPEANA, taip didinant šio paveldo matomumą tarptautinėje erdvėje.

38.4. Kultūrinio turizmo veiklos, plėtojamos miestuose ir regionuose, yra vienas iš efektyviausių būdų pasitelkti kultūros išteklius ekonominei vertei kurti. Siekiant sudaryti tinkamas sąlygas kultūrinio turizmo plėtrai, svarbus bendradarbiavimas tarp kultūros operatorių ir vietos savivaldos: nesant turizmui pritaikytos miesto ar regiono infrastruktūros (viešbučių, maitinimo įstaigų, transporto paslaugų ir pan.), kultūros paslaugų pasiūlos nepakanka kultūrinio turizmo veiklų plėtojimui. Šiuo metu Lietuvoje plėtojamos įvairios vietos kultūros kelių iniciatyvos, tačiau joms trūksta europinio konteksto, atskleidžiančio Lietuvos kultūros lauko išskirtinumą. Bendradarbiaujant su vietos savivalda, turėtų būti suformuojama kultūros kelių administravimo ir koordinavimo sistema – atliekamas kultūros paslaugų pasiūlos skirtingoms turistų tikslinėms auditorijoms vertinimas, numatomas veiksmų planas kultūrinio turizmo paslaugų ir jam pritaikytos infrastruktūros plėtojimui. Plėtojant kultūrinio turizmo veiklas turėtų būti įgyvendinami tarptautinės partnerystės projektai, jungiamasi prie Europos kultūros kelių iniciatyvų.

38.5. Kultūros tarptautiškumas prisideda prie socialinės, ekonominės ir diplomatinės kultūros sektoriaus vertės plėtojimo. Tarptautinis kultūrinis bendradarbiavimas skatina tarpkultūrinį dialogą, pagarbą žmogaus teisėms, laisvėms ir vertybiniam mainams, siekiant taikių bendruomeninių santykių. Kryptingas Lietuvos kaip kūrybingos valstybės pristatymas teigiamai veikia atvykstantįjį turizmą, kultūros, kultūros paveldo ir KKI tarptautinis žinomumas yra reikšmingi rodikliai vertinant valstybės įvaizdžio kitimą tarptautiniuose valstybių įvaizdžio reitinguose. Kultūra kaip įvairialypis, turiningas ir patikimas žinių apie valstybės tapatybę ir vertybes šaltinis prisideda prie novatoriškų ir efektyvių diplomatinės sprendimų, kuriant pasitikėjimą tarp šalių. Šiuo metu kultūros potencialas nėra pakankamai išnaudojamas, trūksta tarpinstitucinio sutarimo, kaip kultūros tarptautiškumo kuriamos vertės turėtų būti plėtojamos ir integruojamos siekiant užsienio politikos ir konkurencingumo didinimo politikos tikslų. Kultūros ministerija, Užsienio reikalų ministerija ir Ekonomikos ir inovacijų ministerija turi sutarti dėl bendrų jų politikos srities tikslus atitinkančių, veiklų ir koordinuoti bendras pastangas stiprinančias šalies įvaizdį užsienyje. Taip pat būtina atkreipti dėmesį ryšių su užsienyje gyvenančiais Lietuvos menininkais palaikymą, užsienio menininkų, kuriančių Lietuvoje, integravimą į Lietuvos kultūros ir meno gyvenimą. Žymiausi užsienyje kuriantys Lietuvos menininkai gali veikti kaip simboliniai kultūros ambasadoriai, reikšmingai sustiprinti tarptautinę sklaidą, oficialių kultūros atašė veiklą, įtaigiai reprezentuoti šalį užsienio valstybėse. Tam reikėtų sukurti kultūros ambasadorių misiją vykdančių menininkų tinklą.

38.6. Įgyvendinus šį uždavinį didės KKI sukuriama ekonominė pridėtinė vertė, kultūros produktų ir paslaugų vartojimas vidaus rinkoje ir eksportas bei Lietuvos BVP, išaugs vidaus ir atvykstantysis turizmas bei pajamos, gaunamos iš intelektualios nuosavybės, didės Lietuvos kultūros paslaugų ir produktų tarptautinis žinomumas bei pripažinimas.

VII SKYRIUS

STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMAS IR VERTINIMAS

39. Strategijos įgyvendinimą koordinuoja ir jo stebėseną vykdo Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

40. Įgyvendinant Strategiją, pagal savo kompetenciją dalyvauja ministerijos, kitos valstybės ir (ar) savivaldybių institucijos, įstaigos ir (ar) organizacijos, kiti asmenys. Strategija įgyvendinama iš atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų, savivaldybių biudžetų lėšų, Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų bei kitų teisėtai gautų lėšų.

41. Strategija įgyvendinama per 2021–2030 metų nacionalinės pažangos planą ir kultūros plėtros programą.

42. Strategijos įgyvendinimo stebėsenai ir vertinimui bus naudojami oficialūs Statistikos departamento, Eurostato viešai skelbiami duomenys, sociologinių apklausų ir tyrimų duomenys.

Teisės ir žmogiškųjų išteklių
skyriaus vedėjas
Virginijus Varnaitis

20190604

Kultūros ministras
dr. Mindaugas Kvietkauskas

2019 06 04

Strategijos vertinimo kriterijai

STRATEGINIS TIKSLAS: <i>Darnios visuomenės ir gerovės kūrybai įtraukianti kultūra</i>			
Strateginio tikslo vertinimo kriterijai:			
Pilietinės galios indeksas (balai): 37 (2016 m.), 50 (2020 m.), 60 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas</i>			
Demokratijos indeksas (balai): 7,5 (2018 m.), 7,6 (2020 m.), 8 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Leidinys „The Economist“ (metinė Demokratijos indekso ataskaita) (angl. The Economist Intelligence Unit (Democracy Index Report))</i>			
Laimės indeksas (balai): 6.149 (2016–2018 m. laikotarpis), 6,18 (2018–2020 m. laikotarpis), 6,35 (2028–2030 laikotarpis) <i>Duomenų šaltinis: Jungtinių Tautų tvaraus vystymosi sprendimų tinklas (metinė Pasaulio laimės ataskaita) (angl. United Nations Sustainable Development Solutions Network (World Happiness Report))</i>			
1 tikslas: Nuosekliai ir tolygiai įgyvendinti kultūros politiką siekiant valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo.	2 tikslas: Skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje.	3 tikslas: Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą.	4 tikslas: Kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai.
Tikslų vertinimo kriterijai:			
Savivaldybių, įsitraukusių įgyvendinant „bazinį“ kultūros paslaugų paketą, dalis (proc.): - (2019 m.), 0 (2020 m.), 100 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Kultūros ministerija</i>	Kultūroje dalyvaujančių gyventojų dalis (proc.): 22,5 (2017 m.), 25 (2020 m.), 57 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“</i>	Visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo lygis (proc.): 37,8 (2017 m.), 39 (2020 m.), 45 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas</i>	Kultūros sektoriaus sukurta pridėtinė vertė (proc.): 2,3 (2016 m. išankstiniai duomenys), 2,4 (2020 m.), 3 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (Kultūros palydovinės sąskaitos)</i>
Kultūrinėse veiklose mažuose miesteliuose ir kaimuose dalyvaujančių gyventojų dalis (proc.): 40,4 (2017 m.), 42,1 (2020 m.), 50 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“</i>	Kultūros vartojimo lygis (proc.): 44,6 (2017 m.), 47,6 (2020 m.), 55 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Tyrimas „Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis“</i>	Visuomenės dalis, kuri labai didžiuojasi savo šalies tapatybe (proc.): 23 (2008 m.), 50 (2020 m.), 60 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Europos vertybių tyrimas (angl. European Values Study)</i>	Dosnumo indeksas (proc.): 19 (2018 m.), 19 (2020 m.), 30 (2030 m.) <i>Duomenų šaltinis: Pagalbos labdaros organizacijoms fondas (Pasaulio dosnumo indekso ataskaita) (angl. Charities Aid Foundation (World Giving Index Report))</i>